

1755

FÖRKORTNING I TV-TEXTNING

Analys av några avsnitt av en svensk komediserie

översatt till finska

Pro gradu-avhandling

Institutionen för nordiska språk

vid Jyväskylä universitet

Höstterminen 1999

Tuula Tirkkonen

Humanistiska fakulteten	Institutionen för nordiska språk
Författare Tirkkonen Tuula	
Titel Förkortning i TV-textning. Analys av några avsnitt av en svensk komediserie översatt till finska	
Ämne Nordisk filologi	Typ av avhandling Pro gradu
Avhandlingen färdig Höstterminen 1999	Antalet sidor 82
<p>Sammandrag</p> <p>Denna avhandling ger en översikt över problematiken inom TV-textning. Eftersom det karakteristiska för TV-textning är förkortning redogörs det här för de medel som används vid förkortningen av ursprungstexten. Även om förkortningen är ett typiskt drag för textning granskas det här inte bara vad som utelämnas i översättningen utan intresset koncentreras också på vad som översätts och varför. En annan tyngdpunkt ligger på hur bild och ljud stöder översättningen.</p> <p>Undersökningsmaterialet består av tre avsnitt av en svensk komediserie som är översatt till finska. Förkortningen granskas ur den kvalitativa synpunkten. Metoden är deskriptiv vilket innebär att förkortningstyperna beskrivs och förklaras med hjälp av exempel ur materialet.</p> <p>Förkortningstyperna har uppdelats i två större kategorier, partiell och total reduktion. Eftersom det upprepade gånger förekommer förkortningstyper som kan grupperas i vissa kategorier, bekräftar denna avhandling antagandet att förkortningarna är systematiska.</p> <p>Förkortningarna som medför informationsförlust är sällsynta. Framför allt tycks olika talspråkliga drag automatiskt utelämnas i översättningen därför att talspråket innehåller mycket redundans. Om ett talspråkligt uttryck bevaras i översättningen, har det någon speciell roll i kontexten.</p> <p>Det är ett faktum att allt källspråkligt material inte kan översättas till målspråket på grund av de tekniska restriktionerna. Därför räcker det att TV-översättaren överför till målspråket de element som är relevanta. Å andra sidan är det inte nödvändigt att översätta allt som sägs eftersom bild och ljud också förmedlar information. Om något ursprungligt uttryck fattas i översättningen, hjälper bild- eller ljudkontexten ofta att förstå varför detta uttryck inte har bevarats i texten.</p>	
Uppslagsord Mediaöversättning, TV-textning	
Bibliotek/Förvaringsplats Aalto bibliotek	
Övriga uppgifter	

INNEHÅLL

1 INLEDNING	1
2 TEXTNING – EN UNIK ÖVERSÄTTNINGSMETOD	3
2.1 Dubbning <i>versus</i> textning	3
2.2 Textning som översättningsform	5
2.2.1 Diagonal överföring av budskap	5
2.2.2 Polysemiotisk texttyp	9
2.2.3 Additiv översättning	10
2.3 Restriktioner av textning	11
2.3.1 Utrymme	12
2.3.2 Tid	12
2.4 Textning av olika TV-genrer	14
2.5 Översättningsprocess	16
2.6 För textning specifika översättningsstrategier	21
2.6.1 Partiell reduktion (komprimering)	21
2.6.2 Total reduktion (deletion)	24
3 MATERIAL OCH METOD	28
4 FALLSTUDIE: NÅGRA AVSNITT AV KOMEDIESERIEN “SVENSSON SVENSSON”	30
4.1 Partiell reduktion (komprimering)	30
4.2 Total reduktion (deletion)	40
4.2.1 Informativa satsdelar	40
4.2.1.1 Ellips av nominalfraser och deras bestämningar	40
4.2.1.2 Ellips av pronomen och verb	45
4.2.1.3 Ellips av adverbialfraser	46
4.2.2 Informativa meningar	49
4.2.3 Talspråkliga drag	51
4.2.3.1 Tilltalsuttryck	52
4.2.3.2 Artighetsfraser	55

4.2.3.3 Diskurspartiklar	56
4.2.3.4 Interjektioner	58
4.2.3.4.1 Hälsningsord	59
4.2.3.4.2 Uttryck med affektiv karaktär	60
4.2.3.4.3 Svarsord	61
4.2.3.5 Upprepningar	63
4.2.3.6 Matrissatser	64
4.2.3.7 Fråga + svar-konstruktioner	65
4.2.3.8 Upptagningar ur den andres föregående replik	66
4.2.3.9 Kommentarer till föregående replik	69
 5 SAMMANFATTNING	 72
 LITTERATUR	 76
 BILAGOR	 81

1 INLEDNING

Vi läser nästan dagligen översättningar av varierande slag, inte minst TV-översättningar. I en allt mer internationaliserad värld där massmediernas betydelse växer hela tiden är det omöjligt att slippa ifrån att se och läsa allt mer TV-översättningar. Därför spelar mediaöversättningen en allt större roll.

Fast vi tillbringar mer eller mindre tid med att läsa översättningar av utländska TV-program, tänker vi sällan på vad allt ingår i TV-översättarens arbete. TV-översättningarna blir lätt utsatta för kritik; ofta framför man kritik endast mot misslyckad översättning av några enskilda ord eller uttryck. TV-översättaren tycker knappast om att man hänger upp sig på småsaker; han vill kanske snarare betona helhet eftersom översättning av TV-program är krävande på många olika sätt.

Min avsikt är att ge en översikt över problematiken inom TV-översättningen och närmare bestämt inom TV-textningen. Det karakteristiska för TV-textning är förkortning. Därför är mitt syfte att redogöra för vilka medel som används vid förkortningen av ursprungstexten. Jag intresserar mig för om förkortningarna är systematiska eller slumpmässiga. Även om förkortningen är ett typiskt drag för textning vill jag inte bara granska vad som utelämnas utan jag vill också koncentrera mig på att undersöka vad som översätts och varför. Jag vill också lägga stor vikt vid att beskriva hur bild och ljud stöder översättningen. Målet är att utreda om översättningen fyller likvärdigt samma kommunikationsuppgift som originaltexten.

Mitt undersökningsmaterial består av tre avsnitt av den svenska komedieserien Svensson Svensson som är översatt till finskan. Serien innehåller mycket tal. Jag utnyttjar manus, textlistor och videokassetter i mitt arbete. Jag granskar förkortningen ur den kvalitativa synpunkten. Metoden är deskriptiv vilket innebär att jag beskriver och förklarar förkortningstyperna med hjälp av exempel ur materialet.

I den teoretiska delen av min avhandling presenterar jag först olika TV-översättningsmetoder. Jag beskriver också några karakteristiska drag för TV-textning och tar upp några synpunkter som man måste beakta vid textning av olika TV-genrer. Ytterligare skriver jag om TV-översättningsprocessen och presenterar för textning kännetecknande översättningsstrategier. I analysdelen jämförs det svenska originalet med dess finska översättning genom att använda exempel ur materialet. Förkortningstyperna har uppdelats i två större kategorier. I samband med de vanligaste utelämningarna ger jag exempel på fall där originaluttryck av motsvarande slag har bevarats i översättningen.

2 TEXTNING – EN UNIK ÖVERSÄTTNINGSMETOD

2.1 Dubbning *versus* textning

När man översätter ett TV-program från ett språk till ett annat har man traditionellt två metoder att välja emellan: dubbning eller textning (Delabastita 1990, 112). Vid dubbning läses de översatta replikerna över skådesspelarnas repliker så att originalt tal försvinner men andra ljudeffekter bevaras i bakgrunden. Målet är att TV-tittaren inte kan skilja mellan den översatta texten och originalet. I praktiken är en perfekt dubbning ändå enormt svårt att nå eftersom dialogen på målspråket borde stämma med personernas munrörelser och andra visuella element såsom gester och kroppsspråk. Ett sätt att försöka få talets rytm löpa samtidigt med munrörelser är att förändra intonationen och ljudstyrkan men då blir dubbat program lätt monotont och onaturligt. (Battarbee 1986, 144-145.) Det är också vanligt att även innehållet av originaltext förändras vid dubbning för att nå bättre resultat men det är absolut inte önskvärt (Ivarsson 1992, 17). Så är fallet speciellt när det gäller ett program som är seriöst eller vetenskapligt till sin natur och så är dess sakinnehåll av största vikt (Snell & Crampton 1983, 119).

Textning har två huvudformer: interlingval och intralingval. Interlingval textning är översättning mellan två olika språk (t.ex. från svenska till finska) och det är den form av översättning som dominerar i de europeiska länder där man inte använder dubbning. (Gottlieb 1992, 163.) Vanligtvis är den översatta texten enspråkig men det är också möjligt att översättning av program är multilingval, d.v.s. den kan bestå av två eller även tre språk. Multilingval översättning används i flerspråkiga länder såsom i Finland som har två officiella språk. (Ivarsson 1992, 151.) Intralingval textning är däremot översättning innanför ett och samma språk. Den används vid textning avsedd för hörselskadade eller döva eller vid textning av undervisningsprogram som hjälpmedel till inläring av främmande språk. I de länder där man gynnar dubbning associeras den här intralingvala varianten med textning. (Gottlieb 1992, 163.)

Dubbning och textning är inte de enda TV-översättningsmetoderna. Förutom dem används nämligen också *voice-over* och *kommentar*. Med *voice-over* menas att ljudet av originaldialogen inte avlägnas helt utan tonas svagare. Med *kommentar* avses en simultan "indtaling, foretaget af en programmedarbejder" (Gottlieb 1994b, 8) under sändningen. Vid både *voice-over* och *kommentar* ersätts det originala talet med ett annat men det originala talet och dess översättning behöver inte löpa samtidigt. Eftersom originalet och översättningen inte behöver synkroniseras med varandra, kan dessa översättningsmetoder inte likställas med dubbning och textning. (Gottlieb 1994b, 8-9.)

Det finns tre olika faktorer som påverkar valet av översättningsmetoden: För det första, och mest dominerande, de ekonomiska skälen, för det andra, TV-tittarnas egenskaper och attityder och för det tredje, metodens lämplighet för olika TV-genrer. (Luyken, Herbst, Langham-Brown, Reid & Spinhof 1991, 87.) Beträffande de ekonomiska skälen är dubbning en relativt dyr process i jämförelse med textning. Eftersom dubbing inte är bara dyr utan också en komplex metod, föredras textning framför dubbning i Finland och i andra länder med små språkområden. I Finland används dubbning huvudsakligen endast vid översättning av barnprogram och några dokumentärprogram och ofta så att den ursprungliga versionen fogas till översättningen så att man kan höra det originala talet tyst i bakgrunden. (Battarbee 1986, 146-147.) Här är det egentligen fråga om *voice-over* (metoden ovan). Till de andra länder där man har för vana att texta hör Sverige, Norge, Danmark, Holland, Belgien, Grekland, Cypern och Portugal. De länder där man gynnar dubbning är Tyskland, Österrike, Schweiz, Frankrike, Italien och Spanien. (Luyken et al. 1991, 31.)

Om man väljer metoden på basis av kriteriet vilken metod, textning eller dubbing, som fungerar bäst vid översättning av olika genrer eller är den lämpligaste för en viss målgrupp, uppfyller textning kriterierna bäst om genren är nyhet, religiöst program, undervisnings- eller sångprogram eller om den antagna målgruppen består av under 50-åriga, högre utbildade, hörselskadade eller av dem som annars intresserar sig för originalspråket. Dubbning är däremot den lämpligaste metoden att använda bl.a. vid tecknade filmer, sportprogram, shows, vetenskaps- eller konstprogram eller

dramaprogram där underhållning spelar en stor roll, eller om programmet är avsett för mycket unga eller gamla tittare. Här kräver endast drama "lip-sync dubbning" (= att synkronisera tal och munrörelser). De billigare formerna av revoicing, voice-over och kommentar, kan också användas lika bra. (Luyken et al. 1991, 71, 189.)

TV-tittarna brukar ha starka åsikter om vilken metod de föredrar, dubbning eller textning (Snell & Crampton 1983, 118). Men med tiden accepterar de och har en positiv inställning till endera av metoderna om något annat alternativ inte är tillgängligt (Luyken et al. 1991, 38). Både dubbning och textning har sina egna för- och nackdelar. En viktig fördel med dubbning är att även de som inte är läskunniga eller har svårigheter att läsa kan förstå dialogen. Dessutom verkar den inte störande på komposition av bild. Textning har inte dessa fördelar och den blir dessutom ofta utsatt för kritik därför att översättningen inte täcker allt som sägs i programmet. En väsentlig fördel med textning är däremot att TV-tittaren hör personernas originella ljud med alla sina egna nyanser och pauser utan att det originala talet blir snedvridet. (Ivarsson 1992, 17-18.)

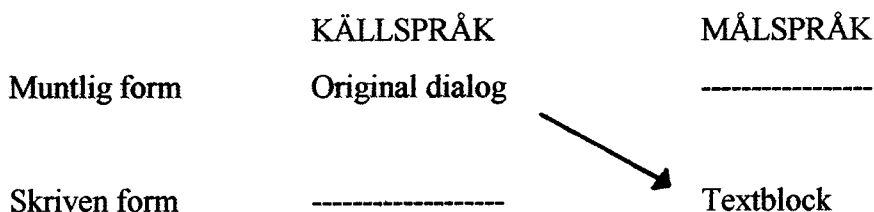
2.2 Textning som översättningsform

Textning är en unik översättningsform; den har sina egna specifika drag som avviker i många avseenden från drag som är typiska för den traditionella litterära översättningen (Gottlieb 1994b, 43). Det finns bl.a. tre olika drag som skiljer textning från övrig litterär översättning: textning är diagonal, polysemiotisk och additiv till sin karaktär.

2.2.1 Diagonal överföring av budskap

Ett av de specifika dragen för textning av ett TV-program är att man inte överför bara ett källspråkligt budskap till ett målspråk utan att man översätter också från muntlig form till skriven form. Detta betyder att översättning sker mellan två olika kanaler, tal och skrift.

Textning är alltså diagonal till sin karaktär; budskapet överförs snedvridet från en kanal till en annan:

Den diagonala överföringen av ett budskap innebär alltså att översättaren framför den ursprungliga dialogen (talet) i skreven form. Närmast på grund av det faktum att ett budskap vid textning överförs från muntlig till skreven form har det varit en omtvistad fråga om den överhuvudtaget kan anses vara en form av översättning. (Gottlieb 1994b, 43, 52, 60, 289-290.) Hatim och Mason (1990, 2) anser att översättning inte får vara begränsad till något visst specialområde utan den borde omfatta många olika översättningsformer såsom textning och dubbnings, simultan tolkning och översättning av tecknade serier eftersom ändamålet med alla texter är detsamma: kommunikativ transaktion mellan människor. Ingo (1991, 48) skriver att översättning av talspråk har börjats behålla inom översättningsvetenskapen, eftersom talat språk ofta är föremål för översättning; även tolkning, d.v.s. muntlig översättning av tal till ett annat språk, anses betjäna beteckningen översättning. Också Catrysse (1998, 8) har den uppfattningen att studierna som gjorts inom området slutgiltigt tycks ha stabiliserat begreppet *audio-visuell översättning*.

Att man överför budskap diagonalt är ett faktum som TV-översättaren utan tvivel måste ta hänsyn till under översättningsprocessens olika skeden. De här två kanalerna, talat och skrivet språk, är olika till sin natur. De har helt olika strukturer; talspråket är mångordigt, skriftspråket är däremot kompakt. (Halliday 1989, 62.) Talspråket är mindre planerat än skriftspråket. I talspråket kommer tanke och tal ofta samtidigt, i skriftspråket kommer däremot tanken före skrivandet. Därav följer att talspråket avviker från skriftspråket bl.a. så att talet innehåller många störningar som normalt fattas i skrift såsom lexikaliska

felval, utelämnningar av viktiga satsled, upprepningar, tvekljud, fonologiska och morfologiska felsägningar eller störningar på innehållsplanet. (Liljestrand 1993, 149-150.) Spontant talspråk innehåller dessutom pauser, innehållstomma ord, rättelser och avbrott. Man kan övergå från en satskonstruktion till en annan o.s.v. Dessutom kan det förekomma situationer där personerna talar i munnen på varandra eller uttalar vissa ord så otydligt att orden inte kan identifieras med säkerhet. Personerna i ett TV-program kan också tala dialekt och deras språk kan innehålla idiolektala drag, alltså drag som är unika för en viss talare. På grund av dessa talspråkiga drag kan översättaren ibland stöta på mer eller mindre stora svårigheter i sitt arbete. (Gottlieb 1994b, 53-54.)

En avgörande skillnad mellan tal och skrift är att talet också nyttjar para- och extralingvistiska kommunikationsmedel. Med *paralingvistiska kommunikationsmedel* menas fonologiska och prosodiska egenskaper, som åtföljer talet eller ersätter det. Med *extralingvistiska kommunikationsmedel* avses kroppsspråk. De paralingvistiska signalerna kan indelas i två huvudkategorier: *talåtföljande* och *talersättande*. Till den förra gruppen hör många olika slags egenskaper bl.a. tonhöjd, tempo, rytm, fraserings, pausering och röststyrka, d.v.s. om man viskar, talar normalt eller skriker. De talåtföljande signalerna innehåller också tydlighet, hörbarhet, artikulation och röstbehandling, t.ex. om rösten är hes, pressad eller kvävd. Till den här gruppen räknas ytterligare emotionell röstfärgning såsom ilska eller förtjusning och störningar, t.ex. stamning eller avbrott. Till den senare gruppen, talersättande signaler, hör ljud som inte är verbaliserade såsom harkling, väsning, skratt och smackning.

De extralingvistiska signalerna (kroppsspråk) kan indelas beroende på vilken del av kroppen det är fråga om. Till huvudets signaler hör blick (riktning, uttryck), ansiktsuttryck, mimik och huvudrörelse. Andra signaler är gester (med finger, hand, arm, fot), kroppställning och placering av kroppen. Kroppsspråk innebär också sätt att utföra vissa rörelser eller handlingar, d.v.s. om man utför dem motvilligt eller hetsigt. Talet kan också nyttja icke-språkliga signaler, bl.a. klädsel och frisyr. Kroppsspråk spelar en stor roll vid kommunikation: när ord och kroppsspråk inte stämmer överens tolkar motparten

utsagan med ledning av kroppsspråket. Om man utsäger en vänlighet med ironisk eller ilsken blick eller röst, tolkas den alltså inte som en vänlighet. (Liljestrand 1993, 148-149.)

Talspråket har olika slags varianter. Det finns informerat tal och affektivt tal, tal med många gester och tonfall och tal som nästan saknar dem. Annat tal är oförberett eller väl planerat. Det finns talspråk som är ytterst torftigt i ordval och fattigt på information eller fullt med grammatiska fel. Annat talspråk står nära skriven text med rätt meningsbyggnad och syntax, preciserat ordval och vårdat uttal. (Liljestrand 1993, 149.)

Till följd av talspråkets olika varianter är det viktigt att skilja mellan direktsända och producerade program. I det förra talar man spontant, utan att man har förberett sig och säkert utan något manuskript. I det producerade fallet är språket mer eller mindre skriftspråksnära: det är skrivet på förhand och överlagt. Talet i producerade program är inte bara formulerat av en yrkesman utan också reproducerat av en annan yrkesman, en skådespelare. (Luyken et al. 1991, 133.) Några talare såsom politiker, journalister, reportrar och motsvarande är så vana vid att framträda offentligt också i direktsända program att de inte blir störda om de måste tala oförberett. Om man är oerfaren att tala oplanerat i TV:n, kan man ha svårigheter att uttrycka sig klart så att andra förstår. I ett sådant fall kan språket bli skadat – vilket förorsakar TV-översättaren tankemöda. (Luyken et al. 1991, 133.)

Vid översättning från muntlig till skriven form gäller sina egna regler. Det som fungerar i den ena versionen, fungerar inte i den andra och dessutom är den emotionella effekten av talade och skrivna ord helt olik. När man talar, uttrycker man sig inte nödvändigtvis bara med ord, utan tryck, intonation eller upprepning kan spela en stor roll – ibland kan intonation även bestämma hela betydelsen. Vilken som helst text som ursprungligen är avsedd att vara muntlig såsom tal, pjäs eller dikt kan förlora en del av sin effekt i tryckt form. (Reid 1987, 30.) Man måste ändå minnas att det inte alltid är bara något negativt att översätta från muntlig till skriven form, för skrivet uttryck har en starkare effekt än det motsvarande muntliga uttrycket. Därför kan översättaren inte alltid överföra något källspråkligt uttryck som sådant till målspråket utan han är i några fall tvungen att

förkorta eller dämpa det översatta uttrycket, också när tekniska restriktioner (tid och uttrymme) inte har någon större betydelse. (Nedergaard-Larsen 1993, 213.)

Filmdialogerna borde motsvara talsituationerna i verkligheten, och detsamma gäller också deras översatta TV-texter, de borde likna spontant tal. I praktiken är största delen av filmdialogerna naturligtvis mera redigerade än spontant tal och därför motsvarar de bara ungefärligt det verkliga talet. Att lyckas bilda textblock som liknar fullständigt spontant tal är omöjligt eftersom alla talspråkliga drag inte kan överföras till skriven form för de skulle stå i strid med regler för skrivet språk eller annars försvåra läsning och förståelse. Därför räcker det att ett översatt textblock bevarar några talspråkiga drag. Att överföra det väsentligaste sakinnehållet i ett samtal är viktigare än att bevara alla talspråkliga drag. Hur man översätter beror naturligtvis på TV-översättarens val i varje enskilda fall. (Kovacič 1998, 126-127.)

2.2.2 Polysemiotisk texttyp

Textning utgör en texttyp som Gottlieb (1994b, 44, 62) kallar polysemiotisk. Begreppet *polysemiotisk* refererar till medier med minst två samtidiga audiovisuella kanaler. Vanlig litterär översättning utgör för sin del en monosemiotisk texttyp som refererar till en kanal. Reiss och Vermeer (1986, 118) anser också att det inte bara är språket utan också andra medier som kan ingå i översättningsprocessen; de har använt termen *multimedial texttyp* om samma fenomen. Med det här fenomenet att det finns flera parallella kanaler representerade menas att källspråkligt text vid textning består av bild, ljud och andra icke-lexikala element såsom intonation, röstkvalitet, bakgrundsmusik, gester o.s.v. Översättningen består på samma sätt av bild, ljud och andra icke-lexikala element samt av en text som syns i TV-rutan. Bild, ljud och text stöder varandra och bildar tillsammans en helhet. Utan bild, ljud och tal skulle översättningen verka osammanhängande och även obegriplig. (Battarbee 1986, 149-151; Järvinen 1992, 13.) Som ett exempel på hur bilden kan fungera som hjälpmedel kan ges t.ex: om en person i bilden tydligt håller upp en bok, behöver översättaren inte nödvändigtvis skriva "Titta på den här boken", utan det räcker

med "Titta på den här". På samma sätt kan översättaren ha hjälp av ljudeffekter. Han behöver t.ex. inte översätta upprepade utrop och andra korta kommentarer varje gång eftersom man kan anta på basis av ljudet att en person i bilden t.ex. kallar på sin hund eller ropar på en vän. (Järvinen 1992, 13-14.) Vi kan också tolka de paralingvistiska signalerna om känslor, sinnestämningar samt kognitiva och mentala tillstånd. Vi har lärt oss att iaktta hur folk talar, inte bara med ord utan också med gester, mimik och kroppsspråk, kroppsställning, kläder, smycken, d.v.s. allt det som TV och film förmedlar till oss om olika extralingvistiska tecken. (Kukkonen 1995, 177.)

Av det faktum att textning är en polysemiotisk texttyp följer ett och annat som översättaren måste ta hänsyn till vid bearbetning av textblock. Inte minst det faktum att tittaren måste följa två olika slags visuell information i rutan, dynamisk och statisk. Med dynamisk information avses handlingen i TV-rutan och med statisk den skrivna texten. Den här spänningen mellan två olika slags information måste iakttas vid översättning. Först om dynamisk information (handlingen i TV-rutan) är av någon orsak speciellt viktig, måste TV-översättaren förkorta texten på något sätt och överföra bara väsentlig statisk information för att tittaren kan koncentrera sig på händelserna. I detta fall är textblockets uppgift bara att komplettera bild. Situationen kan också vara den motsatta. Den statiska informationen kan vara den betydelsefullaste. Om översättaren inte ger tillräckligt med skriven information i en viss situation (t.ex. anfallsplan), kan tittaren ha svårigheter att förstå situationen eller t.o.m. hela intrigen. (Titford 1982, 113-114.)

2.2.3 Additiv översättning

Textning kan definieras som additiv översättning vilket betyder att en översättning läggs till en förlaga så att den källspråkliga dialogen bevaras (Gottlieb 1992, 162). Eftersom den målspråkliga texten löper parallellt med originaldialogen, har tittaren tillgång till båda och ett unikt tillfälle att jämföra de två medierna med varandra. När det gäller t.ex. dubbade program eller romanöversättningen, existerar detta tillfälle naturligtvis inte. Fördelen är att när tittaren ser översättningen av ursprungstext i TV-rutan har den hela tiden en positiv

inverkan på hans kunskaper i främmande språk. Men härav följer också att TV-textningarna ofta blir lätt utsatta för kritik. Tittaren kan, om han bara har tillräckligt goda kunskaper i källspråket, jämföra det källspråkliga talet med den målspråkliga texten och hitta t.ex. utelämnningar och möjliga fel. Man får då lätt den uppfattningen att TV-översättningar inte skulle innehålla inexaktheter. (Ivarsson 1992, 19, 73, 77.) I fråga om översättning av litteratur och i synnerhet i fråga om översättning av underhållningslitteratur är det dock vanligt att översättningen är inexakt. Eftersom underhållningslitteraturens texter läses ofta som tidsfördriv, glöms deras sakinnehåll snabbt. När översättaren är medveten om att han inte nödvändigtvis orsakar någon direkt skada med sina inaxaktheter, blir han lätt slarvig. Han kan utelämna ord och fraser, ibland t.o.m. meningar eller hela stycken, göra egna tillägg eller begå direkta fel. Texten kan alltså vara semantiskt bristfällig men läsaren märker inte nödvändigtvis inaxaktheter just därför att han inte har någon tillgång till ursprungstexten. (Ingo 1991, 32-33.)

2.3 Restriktioner av textning

Huvudsyftet med översättandet är att finna riktiga och ändamålsenliga översättningsmotsvarigheter till originaltexten. Därför är ekvivalens ett centralt begrepp inom översättningsvetenskapen. (Ingo 1991, 81.) *Ekvivalens* betyder förhållandet mellan käll- och målspråket (Reiss & Vermeer 1986, 70); med begreppet *översättningsmotsvarighet* avses för sin del ett ord eller uttryck på målspråket som man har använt i en viss text som motsvarighet till ett ord eller uttryck på originalspråket (Ingo 1991, 82). Vanligtvis är det så att översättningen tenderar att bli längre än ursprungstexten, speciellt om den är kvalitetsmässigt god (Sorvali 1983, 9). I jämförelse med traditionell litterär översättning är det vid textning omöjligt att nå någon formell ekvivalens, eftersom förkortning är typiskt för den här översättningstypen. Vid textning går nämligen ungefär 30 % av förlagan förlorad så att den översatta texten kvantitativt sett inte är lika omfattande som originalet. (Koljonen 1994, 116-117.) Att man är tvungen att förkorta originaltexten beror framför allt på två olika tekniska restriktioner som TV:n som medium ställer: utrymme och tid (Järvinen 1992, 17).

2.3.1 Utrymme

Vid textning kan man inte översätta allt källspråkigt material på grund av utrymmesbrist; det ryms bara en begränsad mängd text i TV-rutan. Texten består vanligtvis av ett enradigt eller tvåradigt textblock. Det ryms cirka 28-31 nedslag per rad beroende på bokstäverna. Om det finns många smala bokstäver såsom *i*, *l*, *t* på en rad, ryms det naturligtvis flera nedslag än om raden har många tjocka bokstäver såsom *m*, *w*, *b*. De treradiga blocken är också tekniskt möjliga men man undviker dem eftersom de täcker en onödigt stor del av bilden; textblocket får ju inte skymma något viktigt i bilden. Eftersom man faktiskt måste räkna bokstäverna på grund av begränsat utrymme, är det naturligt att TV-översättaren söker medel av olika slag för att få texten kortare. (Järvinen 1992, 13, 17, 21.)

2.3.2 Tid

En annan avgörande orsak till förkortning är de krav som tiden ställer. För det första måste textblocket följa talelets rytm. Texterna i TV-rutan och originaldialogerna synkroniseras med varandra, d.v.s. översättningen av vad en person säger i bilden syns i TV-rutan samtidigt som det sägs. (Järvinen 1992, 14.) Det är alltså inte tidsmässigt likgiltigt hur man placerar textblocken. Textblocken får inte synas för tidigt i rutan utan man måste ge tittaren tillräckligt med tid för att han ska hinna identifiera talaren. För identifikation behövs en liten stund, bara en bråkdel av en sekund. (Ivarsson 1992, 46-47.) Även de allra kortaste textblocken borde stå åtminstone 1 ½ sekunder i rutan för att förhindra flimret. Den maximala tiden för ett tvåradigt textblock är vanligtvis sex sekunder. Om textblock står kvar längre än sex sekunder kan det hända att tittaren läser blocket två gånger. (Luyken et al. 1991, 44.) Dessutom måste textblocken rimma med händelserna i rutan. När översättaren uppdelar texten i textblock är det också viktigt att se upp med spännings- och överraskningsmoment. Texten får inte avslöja spänningsmoment (t.ex. vem var mördaren) innan handlingen i bilden har hunnit fram till

högpunkten. (Järvinen 1992, 18.) Detsamma gäller i komiska situationer där orden måste samordnas med visuella uttryck. Detta är av största vikt om det finns flera personer som talar samtidigt, speciellt då de har en hetsig diskussion eller talar i telefon. (Linde 1995, 11.)

För det andra får repliktexten inte flimra förbi för snabbt, hur snabbt personerna i bilden än talar, för man har konstaterat att tittarnas läshastighet är långsammare än personernas talhastighet i programmet (Gottlieb 1992, 164). Tiden som är tillgänglig för ett textblock är delvis beroende på tittarnas läshastighet. Den genomsnittliga läshastigheten anses vara mellan 150 och 180 ord per minut. Antalet ord varierar beroende på hur texten presenteras, hur mycket information den innehåller och vad som sker i TV-rutan. (Luyken et al. 1991, 43-44.) De flesta människor behöver 5-6 sekunder för att läsa och förstå ett tvåradigt textblock (Järvinen 1992, 17). Dessutom är det inte bara texten som tittaren måste hinna följa utan han behöver också tid att koncentrera sig på händelserna i TV-rutan. Det tar cirka 0,35 sekunder varje gång att kasta en blick på bilden och tillbaka på textblocket. Man måste också minnas att tittaren får en del av information genom att lyssna och det kan också försvåra förståelsen av textblock. (Ivarsson 1992, 38.)

Att läsa textblock har inte visat sig kräva medvetna kognitiva ansträngningar av de tittare som är vana vid den här översättningsformen. Perception av textblock tycks vara i hög grad automatisk. Sådana tittare som nödvändigtvis inte behöver läsa textblocken för att förstå dialogen, påstås anse att det är besvärligt att undvika läsning av dem. Vid läsning av textblock rörs ögonen inte på samma sätt som vid vanlig läsning utan man gör bara några snabba hopp från ett nyckelord till ett annat. (Delabastita 1990, 98.)

Eftersom ett textblock stannar bara några sekunder i TV-rutan, måste översättaren ta hänsyn till textens läsbarhet. För att tittaren inte ska tappa tråden, får översättningen inte gärna innehålla alltför långa eller krångliga ord. Det blir lätt fallet t.ex. vid dialektala former av ord som gör texten svår att läsa. (Järvinen 1992, 18, 21.) Det är också viktigt att tillämpa s.k. *frasanpassat radfall*, d.v.s. föra ihop ord som grammatiskt hör samman till en och samma rad – då ökar läsbarheten väsentligt (Brunskog 1989, 37). Man får alltså

inte uppdelade ord vilseledande. Rantanen (1993, 7) ger ett roligt exempel på hur man absolut inte får uppdelade ord:

Mies löi vaimoltaan hampaat
suusta. Se oli oikein

rumasti tehty ja hän sai
siitä hirmuisen rangaistuksen

Textning är flyktig av sin natur: när texten i rutan är borta, hör den till det förflutna (Gottlieb 1994b, 99). På grund av textens engångskaraktär har tittaren ingen möjlighet att återgå till ett textblock. Därför är det viktigt att texten fungerar bra. Den borde vara konsekvent och lätt att läsa. (Laine & Säämänen 1979, 86.)

2.4 Textning av olika TV-genrer

Att klassificera texter utgående från deras syfte är av väsentlig betydelse vid all översättning (Reiss & Vermeer 1986, 55). Genom att jämföra olika texter med varandra kan översättaren lättare klargöra för sig själv vilka skillnader som är typiska för de olika stilarterna och textsorterna i just hans översättningsspråk (Ingo 1991, 52). På detta sätt är det möjligt att ersätta källspråkliga konventioner och normer med motsvarande konventioner och normer i målspråket (Reiss & Vermeer 1986, 90). När man är medveten om skillnader, kan man producera pragmatiskt väl fungerande översättningar (Ingo 1991, 52).

När det gäller TV-textning är det viktigt att avgöra vilken TV-genre det är fråga om bl.a. därför att det sammanhänger med hur mycket man får förkorta texten och vilka element man får utelämna. Översättaren måste avgöra på basis av programmets karaktär vad som absolut bör framgå av översättningen för att tittaren ska få den bästa möjliga behållningen av programmet. Man kan särskilja tre olika kategorier av genrer beroende på om språket, människan eller händelsen står i centrum. Om språket står i centrum i ett TV-program, är det fråga om satirer, komedier eller sångprogram. I dessa program spelar fenomen som

ordspel, rim och språklig rytm en stor roll och därför borde dessa drag sparas vid översättning. När människan står i centrum är talarens personlighet av en avgörande betydelse i programmet. Sådana program är t.ex. porträttutsändningar, TV-teater och shows. I sådana program borde översättaren rädda talspråksprägel. Om händelsen står i centrum, är det programmets innehåll som är viktigast. Till program av det där slag hör nyheter, dokumentärprogram och sport. De är alla program där överföring av information spelar en viktig roll och då är det väsentligt att semantiska komponenter sparas. (Gottlieb 1994b, 70-71.) TV-översättaren måste alltså kunna ta fasta på stilnivån. Alla stilslag är representerade och dessutom ofta i en fullständig blandning i ett och samma program. (Järvinen 1992, 14-15.)

Utom att vara medveten om genreskillnader måste man också uppfatta speciella behov av en viss målgrupp och ta hänsyn till målgruppens bakgrund och dess antagna läshastighet (om det är fråga om allmän publik, mer eller mindre utbildade eller mycket unga eller gamla tittare) och sen överlägga bl.a. vad en viss grupp föredrar; om man använder riksspråk för allmän publik, slang för tonåringar o.s.v. Båda faktorerna, genre och målgrupp och dess behov, står i samband med varandra. Det som krävs av TV-översättaren är att han har tillräcklig kännedom om språk och stil för att kunna komma till rätta bl.a. med att urskilja mer eller mindre betydelsefulla delar av ett budskap eller för att bilda mer eller mindre kompakta syntaktiska mönster eller för att kunna använda allmänt, utbildat eller förenklat ordförråd. (Kovacič 1998, 127.) Det sägs att man lär sig att förkorta (vilket är typiskt för textning) men att det är mera krävande att överföra den ursprungliga tanken på rätt sätt och i rätt stilart. Det är värt att minnas att man inte någonsin får underskatta tittarnas intelligens. (Uusitorppa 1997, C5.)

2.5 Översättningsprocess

De steg som ingår i förberedelse för TV-text är följande (inte nödvändigtvis utfört i denna ordning) (Luyken et al. 1991, 49, 52, 54-55.):

1. Registrering (inskrivning) av programinformation
2. Verifikation av videokassett och manuskript (tittning) + transkribering (om det inte finns manus)
3. Kopiering av originalvideokassett (för att bevara den ursprungliga kassetten)
4. Tidskodning
5. Adaption (överföring av budskap från muntlig till skriven form) / översättning (överföring av budskap från ett språk till annat) / utarbetande av textblock (förkortning)
6. Överföring till dator
7. Korrekturläsning
8. Godkännande
9. Utsändning

TV-översättarens material består av en videokassett, ett ljudavdrag på C-kassett och vanligen också av ett manuskript. Idéen är att vad som sägs framgår av manuset, varför det sägs framgår av bilden och hur lång tid det tar att säga det framgår av ljudavdraget. Om det inte finns manuskript, måste man skriva ner det som sägs i programmet på basis av ljudavdraget. Det är också inte alltid att lita på manus eftersom manusen ofta är ofullständiga och innehåller fel och bör då korrigeras enligt ljudet. (Järvinen 1992, 5, 15.)

Innan TV-översättaren skrider till verket måste han titta på programmet. Tittningen är viktig därför att många saker i handlingen klarnar först då man ser programmet. Om man har en uppfattning om programmet som helhet undviker man onödiga missförstånd och syftningsfel. Det är sällan så att allting klarnar bara med en tittning. Därför är det skäl att titta igenom programmet åtminstone en gång till efter att ha översatt det. Ofta lägger man märke till oklarheter först när man håller på att översätta, och vet alltså först när man gjort en råöversättning av programmet vad man skall hålla uppsikt över när man ser igenom det

för andra gången. Dessutom har man då också möjlighet att kolla sin uppdelning av texten i textblock mot både bilden och ljudet för att se om rytmen verkar fungera. (Järvinen 1992, 5, 15-16.)

Programmet tidskodas på förhand. Tidskodningen av ett program innebär att man fastlägger de ställen där textblocken ska dyka upp och försvinna (Luyken et al. 1991, 53). Tack vare tidskodningen behöver TV-översättaren inte vara på plats vid själva sändningen såsom var fallet ändå till år 1988 i Rundradion i Finland. Då var regeln att texten till ett program trycktes ut i direktsändning. Översättaren satt i radio- och TV-centret och tryckte på en knapp i den takt som texten dykte upp på rutan. (Järvinen 1992, 9-10.)

Efter översättningsprocessens olika skeden har översättaren en färdig översättning, d.v.s. en textlista skriven på PC. Nu överförs textlistan (+ all annan information som man har av program (Luyken et al. 1991, 57)) till dator och tas en utskrift för korrekturläsning för att rätta eventuella fel innan man godkänner och sänder ut programmet. (Järvinen 1992, 6.) Nästan alltid gäller det för översättaren att snabbt kunna sätta sig in i ett nytt och främmande ämne. TV-översättaren jobbar ofta under hård tidspress, och det gäller att snabbt få tag på referensmaterial och parallelltexter för att kunna kolla sakuppgifter, språkbruk och yrkesjargon. Ofta berör programmen så dagsaktuella ämnen att det kan vara svårt att få tag på material, och då kan det gälla att ta kontakt med experter eller fackmänniskor. (Järvinen 1992, 15.)

Vad beträffar själva översättningen har TV-översättaren samma lingvistiska problem som är gemensamma för varje översättare oberoende av vad och hur man översätter. (Luyken et al. 1991, 55). Vid översättning uppstår problem bl.a. därför att varje språk speglar verklighet på sitt eget sätt. Olika språk har olika slags semantiska fält d.v.s. ord och deras betydelse kategoriseras på olika sätt. Också många attityder och idéer såväl som många vardagliga företeelser kan vara utmärkande för en viss språkmiljö men ofattbara i någon annan. (Gottlieb 1994a, 264, 269.) Kulturbegränsade översättningsproblem, som har bl.a. att göra med geografi, historia eller samhälle, förekommer naturligtvis i all översättning (Nedergaard-Larsen 1993, 211). Texternas kultur-, kunskaps-, tids- eller

bildningsförhållanden kan vara så olika att ursprungstextens semantiska information inte som sådan är tillräcklig eller lämplig för den nya miljön (Ingo 1991, 257). Vid textning är dialektala ord och andra lokala uttryck, ordlekar och tvetydiga uttryck speciellt krävande att översätta (Luyken et al. 1991, 55). De starkt kulturbundna orden kan vålla svårigheter eftersom ett källspråkligt ord inte nödvändigtvis har någon exakt lexikal motsvarighet i målspråket och därför måste det utelämnas. T.ex. har det i följande exempel varit problematiskt att överföra dialektala ord och ordet *pengar* från finska (1a) till svenska (1b) (Kukkonen 1995, 169.):

- (1) a. - *Mihin mentiin?*
 - *Markkinoita kahtomaan. Pannaan pitkät vitokset liikkumaa.*
 - *Pitkät vitokset?*
 - *Nellmannit, nellmannit!*
- b. Vi går väl då, gossar.
 Vart?
 Till marknaden.
 Nu spar vi inte på kosingen.

Om originalets semantiska information inte är tillräcklig för den nya miljön borde översättaren t.ex. komplettera originalet genom att göra semantiska tillägg för att det ska vara lättare för läsaren att förstå främmande element. (Ingo 1991, 257.) Men på grund av de tekniska restriktionerna kan TV-översättaren sällan göra tillägg. Vid textning kan man inte heller använda förklarande fotnoter eller asterisker. (Luyken et al. 1991, 154.) Ibland är det ändå möjligt att också TV-översättaren använder ett utvidgat uttryck på målspråket för att få fram originalspråkets innehåll såsom i följande exempel som är översatt från engelska (2a) till danska (2b):

- (2) a. New York next!
 b. *Næste station er New York!*

Den här strategin används vanligtvis vid kulturspecifika uttryck. (Gottlieb 1994b, 75, 81.) Dessa kulturbegränsade översättningsproblem är inte nödvändigtvis större vid textning än

vid andra översättningsformer eftersom tittaren kan få tilläggsinformation med hjälp av bild och ljud (Nedergaard-Larsen 1993, 211, 237-238).

Språket i en översättning borde vara lika äkta, korrekt och flytande som språket i originaltexten. Att överföra ett budskap från ett språk till ett annat och att formulera det till en flytande målspråklig text är ändå inte alls så lätt; översättaren är ofta tvungen att frångå originaltextens lösningar på ett eller annat sätt. När översättaren överför ett budskap från ett källspråk till ett målspråk gör han formella, semantiska eller pragmatiska förändringar. De här förändringarna är i växelverkan med varandra; t.ex. pragmatiska förändringar leder också till formella och semantiska förändringar. Syftet med översättningsprocessens olika skeden (analys, överföring, bearbetning) är att avlägsna sig från språkets ytnivå till dess djupnivå. På det här sättet är det möjligt att utjämna käll- och målspråkets skillnader. (Ingo 1991, 168-169.) Översättningsprocessen anses vara en procedur på väg till ekvivalens (Sorvali 1983, 53). Principen är att översätta så exakt som möjligt men så fritt som nöden kräver (Ingo 1991, 247).

Det sägs att det allra viktigaste vid all översättning är att ta hänsyn till översättningens syfte (Reiss & Vermeer 1986, 55). Denna tanke hör till *skoposteorin*. Enligt skoposteorin behöver översättningen inte vara ekvivalent utan huvudsaken är att den är god. För att översättningen är god måste den förverkliga sin egen funktion. (Vehmas-Lehto 1999, 92.) Textning är kommunikativ översättning. Detta betyder att dess avsikt snarare är att överföra talarens intention än varje enskilt ord (jämför semantisk översättning som utgår från orden. Som exempel kan nämnas lagtexter eller tekniska texter där varje ord måste överföras exakt.). (Luyken et al. 1991, 156.) Eftersom syftet med kommunikativ översättning är att överföra budskapet räcker det vid textning att översättaren överför till målspråket de komponenter som är relevanta (Vehmas-Lehto 1999, 114). TV-översättaren måste alltså kunna fånga det centrala av all den information som ges i ursprungstalet och uttrycka det kort men innehållsrikt utan att försämra språket och stilen (Järvinen 1992, 17-18). Allt behöver inte översättas eftersom det påstås att det i varje mening bara finns ett litet antal ny eller verklig information. Resten är överflödigt antingen därför att den redan är känd eller annars onödig i kontexten. En god översättare kan välja ut den allra

viktigaste informationen av allt väsentligt – liksom en god lyssnare. Lyssnaren plockar inte heller all information ur talet utan väljer den bit av yttrandet som är väsentlig. TV-översättaren behöver alltså inte översätta allt eftersom detsamma kan lätt sägas kortare. Man får ändå inte undervärdera betydelsen av den s.k. överflödiga informationen eftersom överflödiga element också är viktiga i språket. Utan dem skulle samtalet vara hackigt, grovt sagt inte mera än rop och skrik. Det finns t.ex. skillnaden i om man säger “Could I have the butter when you’ve finished with it, please?” i stället för “Hey! The butter!”. (Reid 1987, 28-29.)

Det kan påstås att översättningen är lyckad när den fyller likvärdigt samma kommunikationsuppgift som originaltexten i sin egen kultur (Reiss & Vermeer 1986, 76). Då är det klart att översättningen inte behöver vara exakt t.ex. ur grammatisk synpunkt. Att översättningen återger noggrant, bokstavligen, originaltextens språkliga struktur är inte på långt när möjligt och inte heller önskvärt. Det är viktigt att texten är konstruerad enligt de mönster som finns i målspråket. (Sorvali 1983, 73.) När det gäller t.ex. språkparet finska och svenska, är översättaren tvungen att avvika från källspråkets model på grund av språkens helt olika struktur; finskan är ju ett syntetiskt och svenskan ett analytiskt språk och de har naturligtvis sina egna egenskaper. T.ex. måste översättaren vid översättning från finska till svenska fästa uppmärksamhet vid svenskans talrika sammansatta verb och adjektiv. Eftersom finskan inte gynnar sammansatta verb och adjektiv, måste man vid översättning från svenska till finska återge dem med mångordiga omskrivningar. T.ex: *maskinskriva* ’kirjoittaa koneella’ eller *proteinrik mat* ’runsaasti proteiinia sisältävä ruoka’. I fråga om flexion är skillnaderna mellan syntetiska och analytiska språk uppenbara (jfr finskans *talossanikin* och svenskans *också i mitt hus*) (Ingo 1991, 187-188, 248.) När det gäller textning beror reduktionen inte bara på talhastighet i programmet utan också på de systematiska likheterna och skillnaderna mellan käll- och målspråken. Om käll- och målspråken liknar varandra syntaktiskt och om orden är i genomsnitt lika långa i båda språken, behöver den målspråkliga versionen inte förkortas så avsevärt. Om språken däremot avviker väsentligt från varandra, är man tvungen att söka förkortningsmedel som fungerar på bästa möjliga sätt. (Kovacič 1994, 245.)

2.6 För textning specifika översättningsstrategier

Vid textning av TV-program använder översättaren sina egna strategier för att få ett budskap fram. En av TV-översättarens mest kännetecknande strategier är förkortning av ursprungstexten. Trots det faktum att TV-översättaren är tvungen att förkorta originalet är det viktigt att minnas att hans uppgift ändå inte är att förkorta så mycket som möjligt utan att få med så mycket som möjligt inom de gränser som utrymmet och tiden tillåter. (Järvinen 1992, 17, 19.) Hur urvalet sker beror på varje enskild översättare men väsentligt är att texten bildar ett fullt begripligt sammanhang (Brunskog 1989, 33). De två förkortningsstrategier som översättaren använder vid bearbetning av texten är partiell reduktion (komprimering) och total reduktion (deletion) (Kovacič 1994, 247).

2.6.1 Partiell reduktion (komprimering)

Enligt Kovacič (1994, 247) är komprimering en förkortningsstrategi där originalet blir förkortat partiellt. Vid komprimering blir ett källspråkligt uttryck kvantitativt förkortat, d.v.s. antalet ord blir mindre men innehållet bevaras ändå. Översättningen blir inte fattigare semantiskt sett och inte heller så mycket stilistiskt sett. Komprimering är en strategi som används vid textning av normalt tal och kan påstås vara en prototyp för TV-textning. (Gottlieb 1992, 166-167.) Följande exempel översatt från engelska (3a) till danska (3b) visar hur en god översättning kan beskära uttrycket utan att samtidigt skada innehållet (Gottlieb 1994b, 87):

(3) a. A temporary companion to help me pass a few short hours of my lonely life.

b. En besøgende, der kan
forsøde min ensomhed en stund

I det här exemplet har man alltså förkortat överallt men har ändå lyckats bevara innehållet, jämför:

- c. eng. / temporary companion / to / help me pass / a few short hours/ of my lonely life /
 d. da. / besøgende / / der kan / forsøde / / en stund / min ensomhed /

Vid komprimering tycks den enda förlusten vara att typiska drag för spontant talspråk kan försvinna (Gottlieb 1992, 167). Följande exempel illustrerar hur två engelska originalrepliker (4a) har komprimerats vid översättning till danska (4b) genom att förena påhångsfråga (tag question) och upprepning till ett block (Gottlieb 1994b, 87):

- (4) a. - We've got to find him, *do you understand?* We've got to find him before he kills someone!
 b. Vi må finde ham...
 før han slår nogen ihjel!

Förlusten av redundanta talspråkliga drag – speciellt vid spontant tal är ett vanligt fenomen inom textning. T.o.m. vid planerat tal (t.ex. drama, nyhetssändningar) händer en stor del av reduktionen automatiskt på grund av det faktum att tal- och skriftspråkliga drag är annorlunda. (Gottlieb 1992, 197.) Om TV-översättaren inte förkortar kvantitativt originalet som består av spontant tal får han till resultat en klumpig översättning (Gottlieb 1994b, 295). Speciellt vid spontant tal bevaras inte bara innehållet utan också verbal stil och karakterisering av talaren bättre om man lite förkortar originalet. Även de överlagda talen inklusive manuskripten, innehåller ofta så mycket redundanta element (= intrasemiotisk redundans) att om man förkortar texten lite, blir texten inte sämre utan på så sätt kan man förbättra effektivitet av avsett budskap. (Gottlieb 1994a, 273.)

Vid komprimering gör översättaren inte någon direkt utelämning utan uttrycker ett ursprungligt element på ett kortare sätt. Kovacič skriver att TV-översättaren kan använda olika deduktionskedjor som kan leda till *interpretiv likhet* (eng. interpretive resemblance). Interpretiv likhet kan belysas med följande exempel översatt från engelska (5a) till slovenska (5b):

- (5) a. I woke up *three minutes ago*.
 b. *Pravkar sem se zbudila* (= I just woke.)

Översättaren använder här deduktionskedjan *three minutes ago* → *short time ago* → *just*, och får ett förkortat uttryck som ersätter det ursprungliga. TV-översättaren påstås använda ofta deduktionskedjor av detta slag utan att vara medveten om den kognitiva naturen av denna procedur. Det finns ändå en betydande skillnad mellan deras intuitiva och medvetna användning så att man vet när det är motiverat att använda ett annorlunda uttryck och att förstå vad tolkningen innebär. (Kovacič 1994, 247-248.)

Likaså kan man använda deduktionskedjor också vid sådana språkliga element som inte har någon bakomliggande propositionell form, t.ex. för att nå textkohesion:

(6) a. - *Let me repeat the question*, what are we going to do?

b. *Torej*, kaj bova storila? (= *So*, what are we going to do?)

Här är det fråga om *funktionell likhet* (eng. functional resemblance). *Torej* betyder här 'Jag hänvisar till någonting som redan har blivit nämnt eller antytt', och med stigande intonation också 'och jag vill få ditt svar'. Översättaren har skapat ett lämpligt, avsevärt förkortat uttryck och har lyckats bevara textkohesionen. Exemplet visar att likheten är beroende av kontext. (Kovacič 1994, 247-248.) Uttryck som liknar varandra i den ena kontexten, gör det inte nödvändigtvis i den andra (Gutt 1991, 42).

De engelska originala uttrycken ovan kan sägas vara explicita till sin karaktär och deras slovenska översättningar implicita (Kovacič 1994, 248). Ett explicit uttryck är lika med ett tydligt beskrivet antagande, ett implicit uttryck innebär däremot ett uttryck som inte är direkt utsagt utan underförstått (Sperber & Wilson 1986, 182).

Det är värt att minnas att till vilket som helst beslut översättaren kommer fram, grundar sig beslutet på översättarens egna intuitioner eller uppfattningar om vad som är av intresse för tittaren. Översättaren har inget direkt tillträde till tittarens kognitiva miljö, i själva verket kan översättaren inte veta hurdan den är. Allt som översättaren kan ha är hans föreställningar som naturligtvis kan vara felaktiga. Om översättarens föreställningar är

felaktiga leder försök att överföra något budskap till målspråk troligen till ett misslyckat resultat. (Gutt 1991, 112.) Ytterligare kan TV-översättarens egen kontext vara otillräcklig för att den ska hjälpa hitta lyckade översättningsmotsvarigheter till källspråkliga uttryck (Kovacič 1994, 251).

2.6.2 Total reduktion (deletion)

Total reduktion innebär att de ursprungliga elementen fattas helt och hållet i översättningen (Kovacič 1994, 247). Översättaren är då och då tvungen att göra direkta utelämnningar t.ex. vid snabbt tal som inte innehåller speciellt betydelsefulla komponenter (Gottlieb 1994b, 75). Vid snabbt tal där kameran rör sig kvickt mellan olika personer, växer trycket att stryka bort ett och annat (Linde 1995, 18). T.ex:

- (7) a. - It could be worse.
 - How?
 - It could be raining!
- b. Det ku' være værre...
 For eksempel, hvis det regnede

Här har två korta dialogsegment smälts ihop, och det tredje är helt utelämnat. (Gottlieb 1994b, 89.) Utelämnningarna varierar från enstaka ord till hela satser (Kovacič 1994, 249). Vid textning blir många talspråkliga drag (såsom interjektioner, upprepningar) utelämnade eftersom de är svagare element i skrivet språk och därför gärna utelämnas i skriven form (Linde 1995, 16-17).

Översättaren kan förkorta originaluttryck kraftigt så att han tar med bara grundelementen i originaldialogen. Då är det klart att innehållet lider mer eller mindre. Översättningen blir sämre semantiskt och stilistiskt sett. Vid snabbt tal är översättaren ändå ibland tvungen att göra kraftiga strykningar så att t.o.m. betydelsefulla ord blir strukna. (Gottlieb 1992, 166-167.) T.ex:

(8) a. - We forget in our preoccupation with worldly matters that it's the simple pleasures that are basis of true happiness.

b. Man glemmer de enkle glæder.

c. - Well, these books are all very general. Any doctor might have them in his study.

d. Det her er bøger,
enhver læge ville have stående

I (8a) och (8b) exemplifieras ett fall av extrem förkortning där den engelska originalrepliken med 115 nedslag (8a) har reducerats till 28 nedslag i den danska översättningen (8b) (Gottlieb 1994b, 89). I (8c) och (8d) har man plockat kärnelementen från två huvudsatser eller med andra ord: översättaren har smält ihop två satser (Gottlieb 1994b, 88). Även om den här strategin representerar en kraftig strykning av det originala uttrycket, kan översättningen ändå i sin helhet vara lyckad tack vare bild och ljud (Gottlieb 1992, 167).

Beslutet att utelämna något element som ursprungligt hör till texten är beroende av kontext och beror på översättarens bedömning av om tittaren kan ha tillträde till den avsedda tolkningen också utan det utelämnade elementet (Kovacič 1994, 250). Man kan särskilja två olika typer av utelämnningar: implicitgörande (9a) och semantisk utelämning (9b):

(9) a. Vi far till Sverige till nästa år. *Sverigeresan* sker...
Lähdemme Ruotsiin ensi vuonna. *Matka tehdään*...

b. Kadulla näin *vanhan* miehen, joka...
På gatan såg jag en man som...

Vid implicitgörande låter man sådana betydelseelement som i förlagan finns klart uttalade framgå som självklarheter enbart av satssammanhanget. Vid semantisk utelämning utelämnar översättaren väsentliga semantiska komponenter. (Ingo 1991, 255) I följande exempel på engelska har översättaren förkortat texten genom att stryka bort några enstaka ord (kursiverade) från deras översättningar (översättningarna fattas i källan):

- (10) a. She stabbed him *nine times*.
 b. I may come around tomorrow morning *around 10*.

Dessa utelämnade element ger tittaren preciserad information. Översättaren har strukit dessa detaljer från översättningarna eftersom han har ansett att utelämnade element inte har så stor betydelse i berättelsen. Det som är betydelsefullt för tittaren att veta i (10a) är att kvinnan högg ihjäl någon med kniv medan antalet hugg bara ger ett dramatiskt intryck. I (10b) är löften att besöka någon det viktigaste att överföras, inte den exakta tidpunkten. Dessa element har utelämnats för att underlätta tittarens tolkning av resten av yttrandet - och de föregående och följande yttrandena. Även om en avsevärd del av talet är redundant får man naturligtvis inte utelämnat vad som helst utan man måste överlägga vad som krävs för att tittaren ska kunna tolka budskapet rätt. Men även om tittaren slipper ifrån att läsa yttranden som står i originalet men inte i översättningen blir tolkningsprocessen inte alltid lättare; att bearbeta den återstående delen kan vara svårt. Utelämnningarna ovan (10a)-(10b) presenterar fall där tittaren inte behöver bemöda sig så mycket för att förstå budskapen rätt, men att ta fram de utelämnade elementen (kursiverade) i exemplen (11a) och (11b) på engelska nedan är troligen mera krävande:

- (11) a. It was the destroyers *with the convey* shooting at the submarine.
 b. I managed to obtain his courteous permission to write the note *which you afterwards received*.

I dessa fall har bestämningarna till substantiven utelämnats i översättningarna (översättningarna fattas i källan). Tydligt har översättaren låtit bli att översätta dessa bestämningar därför att dessa element har nämnts tidigare och så har man kännedom om dem. Tittaren anses kunna ta fram nödvändig information från tidigare sammanhanget. (Kovacič 1994, 249-250.)

Om översättaren utelämnar något, lider en målspråklig version nödvändigtvis inte eftersom tittaren kan få tilläggsinformation också genom andra audiovisuella kanaler (= intersemiotisk redundans) (Gottlieb 1994a, 273). I själva verket föredras traditionellt visuella framställningar framför verbala i TV:n. Om man jämför filmer och romaner med varandra med avseende på hur man beskriver handlingar finner man att romaner berättar

handlingen, filmer visar den. Även om båda i flesta fall är narrativa texter är filmerna mer inriktade på det visuella än romanerna. I TV:n prioriteras nämligen den underförstådda beskrivningen av handlingar (tacit description) t.ex. genom valet av skådespelare, kostymer och scener eller andra medel såsom belysning eller beskärning. (Chatman 1990, 38, 109-118.) Ljud och bild har stort värde också med hänsyn till att den information som de förmedlar (t.ex. utförande av roller, mimik, musik) är begriplig för alla tittare runtom i världen, medan talet förstås bara bland de tittare som har gemensamt språk (Luyken et al. 1991, 190).

Det är klart att utelämningarna inte är önskvärda i allmänhet eftersom de gör texten semantiskt och stilistiskt fattigare och kan dessutom verka störande på informationsflödet (Ingo 1991, 255). Enligt Gottlieb (1994b, 295) försämrar de direkta utelämningarna översättningen kvalitativt. Men det är viktigt att minnas att man vid textning inte behöver översätta allt som sägs utan det är tillräckligt att tittaren hänger med. TV-översättaren får alldeles fritt utelämna t.ex. korta inlägg i en dialog (*Okey, I see*), självklara frågor (*But why?*) och saker som framgår av sammanhanget. (Järvinen 1992, 16-17.) Det är onödigt att översätta några av de allra vanligaste uttrycken som förekommer i alla språk. Om dessa universiella uttryck blev översatta, skulle information bli dubblerad eftersom ljudet är ännu tillgängligt i ljudspår. Genom att utelämna dessa element undviks onödig dubblering. Men även om man gärna utelämnar ord som förekommer överflödigt såsom "*actually, well, ...you know, ...*" är det värt att minnas att orden av detta slag kan vara kännetecknande för talarens samtalsstil. Om det är absurt att ägna uppmärksamhet åt varje liten egendomlighet och verbalt manér, är det lika oförnuftigt att producera en överförfinad text och ge tittaren ett intryck av att talaren pratar liksom en bok även om han inte gör det i verkligheten. (Linde 1995, 18, 12.)

3 MATERIAL OCH METOD

Undersökningsmaterialet består av tre avsnitt av den svenska komedieserien Svensson Svensson. (avsnitt 13: "Farväl till Vivalla"; avsnitt 14: "Hotet från andra sidan" och avsnitt 15: "En helg i paradiset"). Serien beskriver roligt och avspänt mer eller mindre stora spänningar mellan familjemedlemmarna som alla är slagfärdiga. Det finns mycket tal. Inspelningen av programmet sker framför studiopubliken så att serien är självskrattande.

I huvudrollerna uppträder Susanne Reuter (mor Lena), Allan Svensson (far Gustav), Chelsie Dickson (dotter Lina) och Gabriel Odenhammar (son Max). Modern är bankdirektör och fadern jobbar på posten. Deras barn är i skolåldern. I birollerna uppträder grannarna, Sara, Annika och Göran. Scenen är köket, vardagsrummet eller sängkammaren hos familjen Svensson och händelserna tar tre-fem dagar. Serien är skriven av Michael Hjorth, Johan Kindblom och Tomas Tivemark.

I Finland har avsnitten 13-15 sänts ut i september 1998 (TV 1). Serien är översatt från svenska till finska av Jutta Säämänen. Jag har fått manus och deras översättningar från Rundradion i Helsingfors (YLE Import) och har avsnitten på videokassetten. Avsnitten 13-15 varar sammanlagt cirka 80 minuter och innehåller 1 049 repliker. Jag har ett relativt litet urval för att kunna överblicka datamängden noga.

Efter insamlingen av materialet har jag börjat med att bearbeta materialet genom att titta på programmen för att få en uppfattning om dem som helhet. Därefter har jag tagit itu med manus och textlistor. Jag har systematiskt genomgått manus och textlistor, jämfört dem med varandra och har gjort anteckningar (se bilagorna).

Vid bearbetningen av materialet har jag märkt att det upprepade gånger förekommer vissa förkortningstyper som kan indelas i olika kategorier. Jag har grupperat förkortningstyperna i två bredare grupper (komprimering, deletion) med hjälp av tidigare studier (Gottlieb 1994, Kovacič 1994, Koljonen 1998) och därefter omgrupperat dem i

mindre klasser. Jag har inte tagit med alla tänkbara klasser utan har begränsat mig för att söka de vanligaste förkortningstyperna. Kriteriet på valet av exempel har varit att varje exempel representerar så klart som möjligt sin egen klass. Jag har analyserat förkortningstyperna deskriptivt. Det innebär att jag beskriver och förklarar mina exempel. I samband med de vanligaste utelämningarna ger jag exempel på fall där originaluttrycken av motsvarande slag har bevarats i översättningen därför att jag vill bevisa att TV-textning inte alltid bara innebär att man utelämnar vissa element. Vid analyskedet har jag utnyttjat mycket videoinspelningar vilket har tagit relativt mycket tid men har varit behövligt för att förstå varför översättaren har gjort sina val. I analysen syftar jag i samband med nästan varje exempel till bild- eller ljudkontexten.

Min avhandling ger enbart kvalitativ kunskap om förkortningen därför att jag har velat koncentrera mig på att undersöka vad som översätts från källspråk till målspråk och varför. Min avsikt är inte att ge kunskap om hur många exemplar av företeelsen som har en viss kvalitet. Beslutet att använda den kvalitativa synpunkten härrör från Gambier (1994, 278) som påstår att det är för begränsat att betona endast antalet förkortningar i TV-textningen: "To regard subtitling as reducing the number of words is not applicable as a method of comparative analysis of intercultural communication."

4 FALLSTUDIE: NÅGRA AVSNITT AV KOMEDIESERIEN "SVENSSON SVENSSON"

Vid TV-textning anses reduktionen antingen vara partiell eller total till sin karaktär. Därför delas upp förkortningsstrategierna här i två större grupper enligt denna princip. Under partiell reduktion ges exempel på komprimering. Total reduktion innebär deletion.

4.1 Partiell reduktion (komprimering)

Vid komprimering blir ett ursprungligt uttryck inte utelämnat utan det sägs kortare med andra ord. Informationen finns alltså med i textningen på ett eller annat sätt. Vid komprimering blir översättningen kvantitativt kortare. Vid denna strategi används deduktionskedjor som antingen leder till interpretiv likhet eller funktionell likhet.

I det följande används deduktionskedjor som leder till *interpretiv likhet*. I (1a) och (1b) nedan har översättaren uttryckt de ursprungliga svenska tidsadverbialen på ett kortare sätt i finskan (Siffrorna i samband med textblocken anger hur många sekunder varje textblock står i rutan. Efter originalrepliker står avsnittsnummer.):

(1) a. Sara: Sen låg han avsvimmad *i nästan 20 minuter*. (Studiopubliken skrattar.) (13)

Makasi *kauan* taju kankaalla (3, 06)

b. Gustav: Han hade det ju *för två veckor sedan* när Postkören skulle sjunga! (13)

Viimeksi *äskettäin*
kun postikuoro esiintyi (3,03)

I (1a) har översättaren använt deduktionskedjan *i nästan 20 minuter* → *länge* och i (1b) *för två veckor sedan* → *nyligen*. Hon har fått betydligt kortare motsvarigheter i stället för de källspråkliga uttrycken men har ändå lyckats överföra innehållet. De översatta finska uttrycken är inte så exakta som de ursprungliga men det skadar inte väsentligt

översättningen eftersom dessa tidsadverbial inte spelar någon större roll i replikerna. I (1a) talas nämligen om Saras husförsäljning. Sara har misslyckats med ännu en köpare och verkar vara nedslagen. Köparen hade snubblat på Saras kongas och slagit huvudet i baren. Det som är väsentligt att veta här är att köparen har förlorat medvetandet, inte hur länge han har legat i detta tillstånd. I (1b) står i rutan däremot hela familjen Svensson som sitter vid frukostbordet. Gustav har fixat biljetter till TV-pucken. Lena, Lina och Max försöker hitta på en ursäkt att slippa pucken. Lena säger att Max verkar ha fått tillbaka sin påssjuka igen. Gustav förvånar sig – det är redan fjärde gången. Tittaren har redan fått veta att Max lär ha haft påssjuka flera gånger; här är det betydelsefullaste att överföra i vilken som situation Max har varit "sjuk", inte den exakta tidpunkten. *Länge* och *nyligen* är ord som har vag betydelse (jfr Allwood & Andersson 1981, 95). Detta innebär att vaga begrepp är definitionsmässigt vaga. Det finns inga exakta gränser för hur lång tidsperiod länge är eller hur långt borta i det förflutna nyligen är. Tidsadverbialen *i nästan 20 minuter* och *för två veckor sedan* är däremot precisa uttryck (jfr Allwood & Andersson 1981, 96).

En motsvarande komprimeringsstrategi förekommer också vid nominalfraser. Översättaren kan överföra t.ex. källspråkets appellativ eller egennamn kortare genom att ersätta dem med pronomen i översättningen:

(2) a. Lena: Du fick *den där verktygslådan* 1987. (14)

Sait *sen* vuonna 1987 (3,07)

b. Gustav: Det var en idiotisk idé det här att föreslå Solgläntan *för Göran och Annika*. (15)

Oli höhlää ehdottaa
Aurinkopälveä *heille* (2,24)

I (2a) har originalets nominalfras *den där verktygslådan* ersatts med pronomenet *sen* 'den' i översättningen. Pronomenet fungerar bra i målspråket eftersom verktygslådan redan är nämnt i det tidigare sammanhanget. Tittaren vet att Göran har frågat om han får låna Gustavs verktygslåda och Gustav har motvilligt gett Göran lådan fast han inte någonsin

har använt den. I (2b) har översättaren på ett motsvarande sätt använt deduktionskedjan *för Göran och Annika* → *för dem*. Detta kortare uttryck lämpar sig väl här eftersom tittaren redan vet från det tidigare sammanhanget vilka det är fråga om. Göran har nämligen föregående dag velat ha hjälp med att överraska sin fru Annika på deras första bröllopsdag och Gustav har föreslagit dem Solgläntan.

I exemplen (1)-(2) ovan har översättaren använt deduktionskedjor så att de ursprungliga svenska adverbialen har blivit ersatta med något annat adverbial eller nominalfraserna med andra nominalfraser i översättningen; man håller sig alltså i en och samma frastyp. Ett annat sätt att komprimera är att omvandla verbets modalitet (imperativ). Man kan förkorta originalet så att man uttrycker den direktiva funktionen annorlunda i översättningen än i originalet. I mitt material har originalets uppmaningar som formulerats bl.a. som *jag/nej-frågor* bytts ut mot en annan konstruktion i översättningen:

- (3) a. Lina (en servett i handen): Sara? *Skulle du kunna följa med mig och Max in i köket?*
Vi har en liten överraskning åt dig. (13)

Sara, *tule keittiöön.*
Meillä on yllätys (5, 03)

- b. Lena: Titta vilken stor flyttbil de har!
Max: Mamma, *kan du lyfta upp mig?* (14)

Onpa iso muuttoauto.
-Äiti, *nosta minua* (2,16)

- c. Lina: ... *Får jag se?* (15)

Näytä (1,09)

- d. Lena: *Jag tänker inte ha den här diskussion* för du är bara avundsjuk. (14)

Lopeta jo,
olet vain kateellinen (3,0)

I (3a)-(3c) har originalets uppmaningar formulerats som frågesatser men i översättningarna har de ersatts med enkelt verb i imperativ. I (3d) har satsen med

påståendeform uttryckts i imperativ. I dessa fall har de indirekta uppmaningarna översatts så att de har blivit direkta uppmaningar. Här är det fråga om den direktiva illokuta funktionen (jfr Muittari 1988, 10, 26). Det finns flera olika sätt att uttrycka en direktiv funktion. Exempel på direktiver är bl.a. befallningar, uppmaningar, råd, förslag och varningar. Enligt Jörgensen och Svensson (1987, 162-163) förutsätter uppmaningen med enkelt verb i imperativ speciella relationer mellan den som uppmanar och den som blir uppmanad, t.ex. relation som finns mellan föräldrar och barn. Vid umgänge mellan vuxna försöks i de flesta fall använda subtilare uttryckssätt för att få andra att handla på ett visst sätt, t.ex. genom att använda en påståendesats med lämpliga adverb eller modala hjälpverb eller formulera uppmaningar som frågesatser liksom i originalet ovan. I (3a)-(3d) är relationerna mellan dem som talar nära. Men det är talsituationerna som varierar. I (3a) sitter hela familjen Svensson och Sara finklädde vid middagsbordet. Stämningen är högtidlig. I bilden ser man Lina, Sara och Max. I (3b) trängs Lena, Max och Lina framför fönstret i vardagsrummet. I (3c) sitter Gustav, Lina och Max vid frukostbordet. Gustav håller ett papper i handen som Lina vill se. I (3d) retar Gustav sig på de nya grannarna. I bilden ser man Lena som fortsätter att tala. Men även om de indirekta uppmaningarna har här ersatts med de direkta uppmaningarna bevaras den illokuta funktionen (direktiv) densamma. Syftet med direktiver är ju att få lyssnaren att utföra någon handling (Muittari 1988, 10). I (3a) skulle det ha varit bättre att formulera uppmaningen på hövligare sätt men det kan man inte göra eftersom Gustav och Lena står i bilden efter Linas replik och Lena tar turen. Ytterligare, om man ersätter originalets artigt uttryckta uppmaningar med enkelt verb i imperativ i översättningen är det värt uppmärksamhet att befallningar med imperativform då och då blir utelämnade, t.ex: *Tala inte om det!* (13) *Ta det lugnt du, Sara.* (13) *Kom och titta!* (13) *Lägg av!* (13) *Tänk efter nu.* (14) *Hälsa Göran!* (14) *Flytta på dig, Gustav.* (15)

I de följande exemplen har översättaren använt deduktionskedjor som lett till interpretiv likhet men så att frastypen har blivit utbytt. I (4a)-(4b) ges exempel på nominalisering:

- (4) a. Max: ...Har du redan glömt *när pappa visade oss runt på hans jobb?* (skratt) (13)

Etkö muista enää
isän työpaikkavierailua (3,16)

- b. Göran: Hej, Gustav. Göran Forslund heter jag. Förlåt *att vi stormar in så här...* (14)

Göran Forslund.
Anteeksi tämä rynnäkö (3,15)

I (4a) svarar nominalfrasen i översättningen mot originalets temporala bisats, i (4b) har den nominala bisatsen (*att*-sats) ersätts med en nominalfras. I (4a) sitter hela familjen vid frukostbordet. Lina har redan sagt att Saras flyttning är det tråkigaste hon varit med om. Max tittar upp från tidningen. Det är bara han som står i rutan. Efter Max replik börjar studiopubliken skratta och Lina ler. Till följd av skrattet är översättaren tvungen att förkorta originalet på något sätt för att tittaren hinner läsa textblocket innan han hör skrattet. I (4b) står Annika och Göran i bilden. Göran sträcker ut sin hand mot Gustav. Han talar snabbt och fortsätter att prata. Görans nästa replik måste stå i rutan så att någon slags förkortning är nödvändig här. Med hjälp av nominalisering blir ingenting utelämnat i dessa fall. Att överföra originalets bisatser till finskan är i varje fall nödvändigt här eftersom de innehåller en sådan information som tittaren måste vara medveten om. Men det finns fall där originalets bisatser stryks bort i översättningen men då innehåller de närmast bara redundant element. Jfr:

- (5) Lena (hemlighetsfullt): Ja, ja, i värsta fall får jag väl hålla i honom ett glas kaustiksoda *innan han somnar.* (13)

Pahimmassa tapauksessa
juotan isälle lipeää (4,22)

I (5) har tidsbisatsen utelämnats i översättningen men här räcker det att överföra idén att ge Gustav kaustiksoda att dricka. Tidpunkten är helt sekundär.

I det följande har en konditional bisats ersatts med verb:

- (6) Lena: ...Hon har varit en fantastisk kompis. Alltid en stund över *om man behövt prata*.
(13)

Sara on huippuystävä (3,06)

Hänellä on aina
aikaa *kuunnella* (2,17)

I (6) står i rutan Lena (ansikte) i sidled och med fingrarna på kinden. Eftersom resten av familjen kommer i bilden och Lina fortsätter att tala efter Lenas replik är man tvungen att förkorta originalet på något sätt. Originalets konditionala bisats som innehåller verbet *prata* har ersatts med ett konverst uttryck *kuunnella* (jfr *prata-lyssna*). Översättningen har blivit förkortat men tittaren mister ingenting.

Originalet kan komprimeras också så att en relativsats (attributiv bisats) ersatts med ett adjektivattribut i översättningen såsom i det följande där Lena talar empatiskt om Sara. I bilden ser man Gustav och Lena:

- (7) Lena: Hon kommer att få det där familjelivet *som hon alltid har drömt om*. (13)

Saa vihdoinkin
kaipaamansa perhe-elämän (2,2)

Här svarar adjektivattributet *kaipaamansa* mot relativsatsen (attributiv bisats). Eftersom Gustav tar turen omedelbart efter Lenas replik måste den svenska versionen förkortas. Det här textblocket står i rutan bara 2,20 sekunder innan nästa textblock dyker upp så att översättningen måste vara kompakt.

Ibland använder översättaren fri eller flexibel översättning (Ingo 1991, 68) som en förkortningsmedel. Kännetecknet på fri översättning är att översättaren använder i målspråket sådana lexem och strukturer som inte förekommer i den källspråkliga versionen (Koljonen 1998, 113). T.ex.:

- (8) a. Gustav: Lena, när jag har pratat om att vi borde bygga bastu, så är det bara för att vi skulle ha något att se fram emot på längre sikt. (14)

Puhumme saunasta,
jotta olisi mistä haaveilla (5,0) /146

- b. Gustav: Det skulle aldrig falla mig in att slänga ihop något billigt skrytbygge på fem minuter. (14)

En ikinä säntäisi tekemään
saunaa hutiloiden (6,03) /147

Såsom exemplen (8a) och (8b) visar kan man uttrycka kortare samma innehåll i översättningen som i originalet genom att använda fri översättning. Enligt Ingo (1991, 68) förhåller sig fri översättning flexibelt till källspråket och formar sig smidigt efter målspråket. Den är en översättning som enbart vid behov frångår morfem- och ordnivån vid sökandet efter motsvarigheter. Fri översättning påstås vara semantiskt en god översättning. Som en fri översättning kan också presenteras en förkortningstyp där två eller flera satser smälter ihop. Mitt material erbjuder rikligt med sådana exempel där flera satser har smultit ihop, t.ex.:

- (9) a. Lena: Pappa tycker inte om stockholmare. Han tycker att de är parasiter som suger ut resten av landet. (Studiopubliken skrattar.)
Gustav: Jag tycker inte. Det är fakta. Alla människor vet vad stockholmare går för. (lite skratt) (13)

Isästä tukholmalaiset ovat
muista hyötyviä loisia (4,05)

Kaikkihan sen tietävät (2,19)

- b. Gustav: Men jag då? Varför kan du inte prata med mig? Jag är ju faktiskt din pappa. (13)

Juttelisit
oman isäsi kanssa (2,13)

c. Lina: Vad pratar du om?

Lena: Han pratar om Sälen -87. När det var en kille från Stockholm som trängde sig före honom i liftkön. (Studiopubliken skrattar.) (13)

Mistä sinä puhut? (1,21)

Tukholmalaiskaveri kiilasi
hissijonossa Sälenissä -87 (4,17)

I (9a)-(9c) har informationen som uttryckt i två (eller flera) satser i originalet blivit uttryckt i en och samma sats i översättningen. På detta sätt har översättaren kunnat spara mycket utrymme utan att tittaren förlorar någonting väsentligt.

I exemplen (10)-(12) nedan har översättaren förkortat originalet genom att använda deduktionskedjor som lett till *funktionell likhet*:

(10) a. Gustav: Tänk om vi får ett par galningar som grannar! *Dom kan ju vara vad som helst!* Yxmördare, orienterare, EU-anhängare! (skratt) (13)

Entä jos naapuriin
muuttaa sekopäitä? (2,20)

Vaikkapa kirvesmurhaajia, - (2,04)

suunnistajia
tai EUn kannattajia (2,12)

b. Max: Ja, paranoid, det betyder att man...

Gustav (avbryter irriterat): Jag vet *vad paranoid betyder*, Max! (skratt) (14)

Paranoidi tarkoittaa...
- Tiedän *kyllä*! (3,02)

I (10a) är Gustav och Lena i sängkammaren. När Gustav talar, vänder han sig mot Lena, färgar sitt tal med hand, är upprörd, Lena ligger med ryggen vänd mot Gustav. Här har originalets sats ersatts med konjunktionen *vaikka* + den enklitiska partikeln *-pa* och med konjunktionen *tai* i översättningen. På detta sätt bevaras översättningen flytande. I (10b) står Max och Gustav vid fönstret (Max på stolen). Lena har påstått att Gustav är paranoid. Originalets nominala bisats har ersatts med partikeln *kyllä* i översättningen, och tycks vara

en lyckad motsvarighet här eftersom onödig upprepning undviks. Men man är i alla fall tvungen att förkorta eftersom studiopubliken skrattar och Lena tar turen. I dessa fall har satser blivit ersatta med partiklar som saknar satsform. Men deras funktion passar bra för sammanhanget eftersom *vaikkapa* uttrycker begränsning eller förtydligande (Nykysuomen sanakirja VI 1996, 267) och *kyllä* effektiverar påståendet (Nykysuomen sanakirja II 1996, 657).

Ett behändigt sätt att komprimera är också att ersätta källspråkliga element med enklitiska partiklar i översättningen, t.ex:

- (11) Lena: ...Här har jag drömt om att åka till Sollängtan i tio års tid utan att du har visat något som helst intresse. (slänger en väckarklocka på nattbordet)
 Gustav: Jag har drömt om en TV i sovrummet *i femton* och *det har du inte brytt dig om*. (lite skratt) (15)

Olen haaveillut siitä
 jo kymmenen vuotta - (4,04)

eikä sinua ole
 kiinnostanut pätäkääkään (3,07)

Olenhan minäkin haaveillut
 telkasta makuuhuoneessa (3,14)

Här har originalets element ersatts med de enklitiska partiklarna *-han* och *-kin*. Partikeln *-han* har fogats till satsens första huvudkonstituent (*Olen*) och *-kin* till nominalordet *minä*. Karlsson (1976, 108-109) skriver att partikeln *-han* motsvarar svenskans *ju* och partikeln *-kin* motsvarar *också*, *även* och *till och med*. Enligt Halonen (1996, 177, 183) är de enklitiska partiklarna *-kin* och *-han* vädjande (jfr: *Olethan itsekin samaa mieltä*. 'Du är ju själv av samma åsikt.'). Partikeln *-han* används för att göra det sagda känt. Med denna partikel vädjar talaren till att det som han talar om är redan bekant eller också att mottagaren borde stämma överens med honom. Med partikeln *-han* förpliktas mottagaren att vara av samma åsikt. Karlsson (1976, 108) konstaterar att partikeln *-kin* först och främst fungerar som ett förstärkande, emfatiskt element. Den konstituent som *-kin* fogas till är ofta fokuserad. När det gäller denna scen av programmet har Gustav och Lena en häftig diskussion. De talar snabbt så att allt de säger inte kan översättas. Med hjälp av

dessas korta enklitiska partiklar lyckas man bevara textkohesionen och få fram den avsedda informationen. Nackdelen är att tittaren inte får veta hur länge Gustav har drömt om en TV i sovrummet men det är inte så skadligt eftersom det här räcker att visa att Gustav också har sina egna drömmar i likhet med Lena.

Översättaren har också använt andra enklitiska partiklar på ett motsvarande sätt för att förkorta den ursprungliga versionen utan att helt och hållet stryka det originala uttrycket. Som ett exempel kan nämnas en scen där Gustav och Lena visas i rutan. Gustav sitter i snickarkläder och fikar. Lena klär en kappa på sig och frågar:

(12) Lena: *Vad har du gjort?* Tönt lyset åt Göran, *eller?* (skratt)

Gustav: Ja. Och tidigt kom han också. (14)

Sytyttänyt Göranille *valotko?* (2,08)

Ja hän tulikin aikaisin (2,00)

Göran håller med att bygga en bastu i källaren åt familjen Svensson. Gustav borde hjälpa honom där men än så länge har han sluppit att göra någonting. Här finns det inte mera utrymme för att överföra andra element till finskan eftersom tittaren måste hinna läsa textblocket innan studiopubliken skrattar. Översättaren har ersatt frågesatsen *Vad har du gjort?* och konjunktionen *eller* med den enklitiska partikeln *-ko*. Partikelns funktion passar bra för sammanhanget. Den enklitiska partikeln *-ko/-kö* har i finskan en frågefunktion (Karlsson 1976, 108). I (8) signalerar alltså partikeln *-ko* frågefunktionen. Den motsvarar en frågesats i svenskan.

4.2 Total reduktion (deletion)

Under total reduktion behandlas ord som fattas helt och hållet i översättningen. Originalets information finns inte med i texten. Ibland framgår den utelämnade informationen av sammanhanget, ibland framgår den inte.

4.2.1 Informativa satsdelar

Under informativa satsdelar behandlas utelämnning av ord som har en egen självständig betydelse. Dessa utelämnade ord består av substantiv, adjektiv, verb och adverb. De alla hör till innehållsord, alltså till ord som har en mer preciserad semantisk betydelse (Liljestrand 1993, 46). Alla sådana ord har en syntaktisk anknytning till något satsled.

4.2.1.1 Ellips av nominalfraser och deras bestämningar

I exemplen (13)–(14) har översättaren använt ellips av substantiv som förkortningsstrategi:

- (13) Lena: Hur många *biljetter* tog du , Gustav?
Gustav: Hundrasextio. (13)

Montako otit?
- 160 (2,15)

I (13) har ordet *biljetter* lämnats översatt eftersom biljetterna redan har nämnts och dessutom kan tittaren se dem i rutan: Gustav har just kommit hem och berättat att han har fixat biljetter till TV-pucken. När Gustav svarar på Lenas fråga, slår han samtidigt biljetterna på köksbordet och Lena och Sara, som sitter vid bordet tittar varandra torrt. Det är alltså helt onödigt att översätta ordet i detta fall. I de följande exemplen kan tittaren däremot inte ha något slags tillgång till utelämnade element:

- (14) a. Gustav: Alltså, sånt där pedanteri är det värsta jag vet! *Proffsspekulanter* som knallar runt och ska hitta fel på allting. (13)

Inhottavaa pedanttisuutta!
Etsivät vain vikoja (5,09)

- b. Gustav: ... Det är snabba bilar, svartbyggen, videovåld, *datavåld*... (14)

Nopeita autoja, pimeitä
töitä, videoväkivaltaa (3,24)

I (14a) har utelämnats översättningen av nominalfrasen *proffsspekulanter*, i (14b) *datavåld*. I (14a) finns familjen Svensson och Sara i köket. Det talas om husförsäljning. I rutan står bara Gustav som fortsätter att tala. Det utelämnade ordet förblir en gåta för tittaren men tittaren vet ändå att Gustav menar husköpare. I (14b) talar Gustav häftigt, han viftar med händerna med en kudde i den ena handen, ett örngott i den andra. Han tycker att de nya grannarna har dåligt inflytande på deras barn. Gustavs sista ord i förteckningen blir utelämnat, men den avsedda meningen kommer fram i alla fall.

Att utelämna pronomen är också en vanlig förkortningsstrategi. Enligt Liljestränd (1993, 46, 49) har pronomen i första hand en textbindande funktion och de kan räknas bland formorden. I motsats till de andra formorden kan de utgöra satsled vilket syntaktiskt likställer dem med nominalfraser. Ett exempel på fallet där flera pronomen blivit ööversatta:

- (15) Lena: Men gud, *dom* är ju alldeles nya?
Lina: Ja, *dom* var för små för *henne*. Jag fick *dom* helt gratis. (14)

Ihkauudet! - Liian pienet.
Sain ilmaiseksi (4,19)

I (15) finns i rutan Gustav som sitter i soffan och Lena och Lina är i bakgrunden. Lina har just slitit upp ytterdörren. Hon håller ett par konståkningsskridskor i handen och verkar vara glad. Lena har gått fram och tittar dem. Översättaren har utelämnat här *dom* tre gånger i översättningen. Ordet syftar på skridskorna som Lina håller i handen. Även om pronomenet *dom* har utelämnats, är översättningen helt begriplig eftersom tittaren ser

skridskorna. Nominalfrasen *för henne* har också utelämnats. Pronomenet syftar på Annika. Lina har just berättat att hon fått skridskorna av Annika och så kan det antas att tittaren fattar att skridskorna är för små speciellt för Annika. Här är det viktigaste att veta att Lina har fått skridskorna helt gratis eftersom Gustav lite senare misstänker att Annika och hennes make har baktankar. Här är man i alla fall tvungen att förkorta därför att Gustav fortsätter att tala omedelbart efter Linas replik.

I (13)-(15) har de ursprungliga satserna blivit förkortade så att några innehållsord har blivit utelämnade i översättningen och så har man bildat ellipser som är s.k. förkortade satser. Detta betyder att de inte har formen av hela satser. Enligt Linell (1990, 46-47) är ellipser utomordentligt vanliga i samtal. Det karakteristiska för ellipserna är att de uppträder som minimala responser på något som sagts just före i dialogen. I ett kommunikativt perspektiv är de ändå inte förkortade utan naturligt avpassade till en ram som definierats av föregående tur i dialogen.

Ibland kan det hända att översättaren utelämnar framförställda bestämmningar till nominalfraser (adjektivattribut eller bestämmarattribut). Adjektivet bildar tillsammans med substantivet en nominalfras (Liljestränd 1993, 47). Adjektivattributens funktion är att precisera eller ange en egenskap hos (karakterisera) huvudordet (Jørgensen & Svensson 1987, 65). Några exempel på adjektivattribut som blivit utelämnade:

- (16) a. Lena: Ni får ju ett *nytt*, fint fikarum i stället för det där *utbrända gamla* råttboet.
(14)

Saatte hienon kahvilan
sen rotankolon tilalle (3,20)

- b. Gustav: Ett vinnande leende och ett *vänligt* men ändå *fast* handslag så var saken klar. (13)

Hurmaava hymy ja kättely,
ja asia oli pihvi (4,24)

- c. Gustav: ... Jag och mamma, då? Vi är förstås bara *två stumma* betjänter, som viljelöst ska svansa efter och följa min herres nycker och infall. (13)

Minä ja äiti olemme
kai palvelijoita -

joiden tehtävä on mukautua
herran mielitekoihin (3,24)

I (16a) är Gustav och Lena i vardagsrummet, klädda i morgonrockar. Gustav sitter i soffan, Lena står bakom. Gustav är upprörd eftersom postfikat ska rivas och försöker kämpa mot rivningsplaner. Lena förstår däremot inte varför Gustav är så avig. Lena talar och promenerar bort från bilden. Här har översättaren varit tvungen att utelämna adjektivattributen *nytt* och *utbrända gamla*. Men trots dessa utelämnningar förlorar tittaren ingenting speciellt eftersom det är självklart att fikarummet som ska byggas är nytt och också ordet *rotankolo* 'rättbo' i och för sig berättar mycket. I (16b) sitter Max och Gustav i soffan. Medan Gustav talar, viftar han med handen och knäpper med fingrarna, vilket färgar hans tal. I detta fall har man utelämnat översättningen av adjektivattributen till ordet *handslag*. Orden *leende* och *hanslag* har ett gemensamt adjektivattribut; adjektivattributet *hurmaava* 'förtjusande' hör alltså till både *hymy* 'leende' och *kättely* 'handslag' i översättningen. I (16c) står Gustav, Lina och Max vid fönstret. Max är ledsen eftersom deras granne Sara ska flytta. Max har just påstått att Sara är den enda vuxna som man kunnat prata med. Här har man utelämnat översättningen av bestämningen *två stumma* som skulle ha karakteriserat huvudordet *palvelijoita* 'betjänter' i översättningen. Det räcker ändå att överföra förmodan att föräldrarna till Max bara är betjänter.

Till vänster om adjektivattributen står olika slags bestämmarattribut. Deras funktion är att närmare inskränka nominalfrasens syftning. (Jørgensen & Svensson 1987, 65.) Det är synnerligen vanligt att bestämmarattributen blir utelämnade i översättningen, t.ex:

- (17) a. Lena: Det finns ju naturligtvis för- och nackdelar med *mitt* jobb. (14)

Onhan työssä
hyviä ja huonoja puolia (3,19)

b. Gustav: ... Jag måste vara klar med *alla dom här papperna* till i morgon bitti. (14)

Paperien oltava
aamulla valmiita (2,10)

I (17a) har utelämnats översättningen av possesivpronomenet *mitt*, i (17b) indefinitpronomenet *alla* och demonstrativpronomenet *dom här*. I (17a) kan översättningen av possesivpronomenet utelämnas eftersom tittaren är medveten om vems jobb som talas om. Annika har pratat med Gustav och Göran om Lenas karriär, att Lena har kombinerat familj och jobb på ett framgångsrikt sätt. I (17b) sitter Gustav i soffan och låtsas vara försjunken i pappren som verkar väldigt viktiga. Efter Gustavs replik kastar Göran en blick på de papper som ligger på bordet. Översättningen av dessa bestämmarattribut till substantivet *papperna* kan väl strykas eftersom man kan se dem i rutan.

Det finns också fall där efterställda bestämningar till nominalfraser blir utelämnade:

(18) a. Lena: Vad är det, då?

Max: Har ni sett mina Fantomentidningar *jag fick av Göran*? (14)

Mikä on? - Oletteko
nähteen sarjiksiani? (3,22)

b. Lina: Så ni tillhör inte den där nya, öppna föräldragenerationen *som dom pratar om i skolan*? (15)

Ettekö te kuulukaan uuteen,
avoimeen vanhempainpolveen? (5,00)

I (18a) och (18b) har översättningarna av relativsatserna blivit utelämnade. I (18a) gör det ingenting även om bestämningen till nominalfrasen fattas eftersom Max redan tidigare har talat om Fantomentidningar och berättat att han har fått dem av Göran. I (18b) sitter Lena och Lina bredvid varandra i soffan. Lina tittar frågande på sin mamma. Lina har just berättat öppet att hon har rökt i skolan och Lena har förvånat sig varför Lina är så ärlig. Här fattas också översättningen av relativsatsen men det omöjligt att bearbeta den utelämnade delen eftersom Lena och Lina inte har pratat om den nya föräldragenerationen

tidigare i programmet och man inte heller får direkt nys om nuet. Men även om tittaren inte kan ha någon tillgång till den utelämnade bestämningen får han ändå tillräckligt med information för att hänga med. Mer kan man inte överföra eftersom diskussionen fortsätter: Lena svarar på frågan och hennes replik dyks upp i rutan.

4.2.1.2 Ellips av pronomen och verb

Det finns fall där översättningarna av både pronomenet och verbet blir utelämnade. Att utelämna något personligt pronomen (*jag, du, han/hon, vi, ni, de*) och verbet *vara* i sin olika böjningsformer oöversatta i målspråket är ett vanligt fenomen. Dessa ord har ändå en så generell betydelse att de kan förstås i sitt sammanhang utan problem även om man lämnar dem bort i översättningen. Men utelämningen gäller inte enbart verbet *vara* utan också andra verb utelämnas:

(19) Lena: Nu har pappa mycket på jobbet och så *har han inte vant sig vid* dom här nya grannarna. (14)

Isällä on töissä kiireitä
ja naapurissa uudet asukkaat (4,05)

I (19) äter Lina, Max och Lena frukost vid köksbordet. Lina har förundrat sig varför fadern vill ha en familjekväll. När Lena svarar står hon ensam i rutan. Här har översättaren inte överfört pronomenet *han* och verbet *vänja sig vid* (perfekt) till finskan men trots dessa utelämningar är översättningen helt förståelig eftersom man vet vem som det talas om och hur han ställer sig till nya grannarna. Mer kan inte översättas eftersom Gustav genast efter Lenas replik spatserar visslande in i köket.

Ibland kan endast ellips av vebfraser användas som en förkortningsstrategi:

- (20) Gustav: Ja, Lina *äter* vid sjutiden och Max *kan* ni *ge* några fiskpinnar om han har läst läxorna ordentligt. (Studiopubliken skrattar.) (15)

Lina seitsemältä (1,10)

Maxille kalapuikkoja,
jos läksyt on tehty (2,19)

Här står Lena och Gustav i köksdörren. Annika och Göran ska ta hand om Max och Lina och de frågar om mattider. Även om översättningarna av verbfraserna *äter* och *kan ge* har blivit utelämnade hänger tittaren ändå med eftersom han har kännedom om samtalsämnet.

4.2.1.3 Ellips av adverbialfraser

Adverben hör liksom adjektiven till de beskrivande, nyanserade och förstärkande orden. De nyanserar dels adjektiv, dels verb. (Liljestränd 1993, 49.) Originalets tids- och rumsadverbial samt modala adverbial blir ofta utelämnade i översättningen, ibland också sättsadverbial. I det följande har tidsadverbialen inte överförts till målspråket:

- (21) a. Max: Nej, det är kört, det hade jag *i höstas* när han spelade korpfinal.
(Studiopubliken skrattar.) (13)

Ei, minulla oli se
korpjoukkueen finaalissa (3,03)

- b. Gustav: Gissa vem som har fixat biljetter till TV pucken *på söndag*? (13)

Arvaapa kuka järkkäsi
liput TV-lätkään? (4,0)

- c. Gustav (nostalgisk): *I samma stund som hon flyttade in* så visste jag att vi skulle bli vänner för livet. (14)

Tiesin, että meistä tulisi
ikuiset ystävykset (4,15)

I (21a) försöker Lena, Lina och Max hitta på en ursäkt att slippa TV-pucken på söndag. Lena frågar om Max kan ha scharlakansfeber. Översättningen av tidsadverbialet *i höstas* har blivit utelämnat här. Tittaren kan inte ha någon tillgång till den oöversatta delen men här är det väsentligt att ge tittaren information i vilken som situation Max lär ha haft scharlakansfeber. I (21b) sitter Lena och Sara vid köksbordet. Gustav och Max kommer in genom grovköksdörren. Max kommer i släptåg. Här har budskapet om när pucken ska spelas lämnat oöversatt. Tidspunkten skulle ha gett tilläggsinformation. Men även om tidspunkten inte har nämnts får tittaren veta senare i programmet vilken som dag pucken sker. I (21c) talas det om Sara som ska flytta. Gustav är ledsen över att hon flyttar och påstår att de får aldrig mer uppleva sådan grannsämja. Översättaren har kommit till beslutet att utelämna översättningen av den mångordiga adverbialfrasen men någonting måste lämnas bort ur originalet därför att Max tar turen efter Gustavs replik. Översättningen av adverbialfrasen skulle ha förstärkt det målspråkliga uttrycket.

Översättningarna av rumsadverbialen fattas också ofta. Nedan ges några exempel:

(22) a. Gustav: Kommer du ihåg när Sara flyttade *hit*? (13)

Muistatko kun Sara muutti (2,04)

b. Lena: Gustav, kommer du med?

Gustav: Nej, jag har lite annat att göra *här hemma*. (14)

Tuletko sinä?

- On muuta tekemistä (3,0)

c. Lena: Det var hans bröder.

Gustav: Jo, jo. Det brukar heta så *i dom där kretsarna*. (14)

Göranin veljiä.

- Niinhän sitä sanotaan (3,13)

I (22a) minns Gustav och Lena när Sara flyttade till Vivalla. Översättningen av rumsadverbet *hit* som syftar till Vivalla har blivit oöversatt men det försvårar inte förståelsen. Liljestränd (1993, 96) skriver att adverbet *hit* hör till pronominella ord. Detta

pronominella ord hör till ord med så generell betydelse att det bara kan förstås i sitt sammanhang. Enligt Thorell (1982, 33, 83) hör adverbet *hit* till de deiktiska uttrycken. Detta betyder att ordet får sin betydelse genom situationen. *Hit* hänvisar till något som inte finns med i talet utan som hör till yttre situationen. Samtalsparterna delar alltså en gemensam erfarenhet. I (22b) tänker Lena, Lina och Max gå och hälsa de nya grannarna. När de frågar om Gustav vill komma med svarar han nekande. Därefter frågar Lina varför Gustav inte vill träffa dem. Tittaren får inte veta platsen där Gustav har annat att göra men det behöver inte nödvändigtvis sägas. Det räcker att tittaren får veta om Gustav vill komma med eller inte. Detta är viktigt att veta därför att Gustav ställer sig negativt till de nya grannarna. I (22c) misstänker Gustav Göran och flyttgubbarna som Göran har haft med sig för svartbygge. Här har översättaren utelämnat rumsadverbialen *i dom här kretsarna*. Adverbialen ger preciserad information som tittaren inte kan plocka annanstans.

Modala adverb anger den talandes inställning till yttrandet, t.ex. graden av säkerhet eller önskvärdhet (Thorell 1982, 166). I det följande har översättningen av ett modalt adverb utelämnats:

(23) Lina: ... Han håller väl på och försöker rädda det där gamla fikarummet.

Max: Han *kanske* har kedjat fast sig i kaffeautomaten. (Studiopubliken skrattar.) (14)

Yrittää kai pelastaa
sen vanhan kuppilan (2,21)

Kahliutumalla
kahviautomaattiin (2,23)

Max och Lina sitter i soffan och pluggar. Lena har kommit genom ytterdörren och slängt av sig kappan, tittar post och frågar om Gustav har handlat. Översättaren har strukit talarattitydsadverbet *kanske* i översättningen. Talarattitydsadverben uttrycker talarens attityd till eller bedömning av innehållet i satsen (*kanske, lyckligtvis, möjligen, sannolikt*) (Jørgensen & Svensson 1987, 101). Enligt Liljestrand (1993, 50) förekommer talarattitydsadverben i första hand i talspråkstext och i personorienterad text. Eftersom de också har en rytmiskt utfyllande funktion är det inte alltid lätt att avgöra hur stor den

semantiska tyngden är. Talarattitydsadverbena antyder hur budskapet ska tolkas och vädjar till mottagaren. (Liljestrand 1993, 50.)

Det är sällan när något sättsadverb utelämnas (dess förekomst i originalet är liten jämfört med andra adverbial) men ibland är det möjligt att det källspråkliga sättsadverbet inte står i översättningen:

(24) Lena: Vad menar du?

Gustav: Ja men barn tar *lätt* intryck. (14)

Miten niin? - Lapset
omaksuvat ideoita (3,22)

Här har sättsadverbet *lätt* inte överförs till finskan. I detta fall kan tittaren inte ha någon tillgång till ordet som fattas vilket lite försvårar att förstå repliken. Men allt kan inte översättas till finskan här.

4.2.2 Informativa meningar

Också hela meningen kan utelämnas i översättningen, speciellt i de fall där meningens syfte är att tillägga eller förklara någonting. Om översättaren kommer till beslutet att utelämna översättningen av en hel mening måste han överväga noggrant vad utelämningen för med sig. (Kovacič 1994, 250-251.) Nedan följer exempel där det fattas översättningarna av hela meningar:

(25) a. Lena: Du menar att du har fått dom gratis?

Max: *Dom delade ut dom på Konsum*. Det var bara han som ville ha. (skratt) (13)

Sait siis ilmaiseksi.

- Kukaan muu ei huolinut (4,00)

- b. Göran: Jo. *I morse fick vi besök av byggnadsnämnden*. Det var tydligen nå'n granne som hade ringt och anmält mig för svartbygge. (skratt) (14)

Joku oli tehnyt ilmiantanut
minut pimeästä työstä (5,05)

- c. Gustav: Ja, hade vi inte en flaska champagne undanställd för detta tillfälle?
Lena: *Men Gustav det är allvar nu*. Den där bilen har stått mer en halvtimme där utanför. (13)

Tätä vartenhan
meillä on samppanjaa (2,16)

Auto on seissyt tuolla
jo puoli tuntia (3,11)

- d. Lena: Nej, nu sticker jag upp och byter om. Jag springer över till Sara och hjälper henne, *jag tror hon har massor som hon behöver hjälp med*. (13)

Menen vaihtamaan vaatteet
ja sitten auttamaan Saraa (4,19)

Det kan sägas att i (25a)-(25c) skulle översättningarna av de utelämnade meningarna ha gett tilläggsinformation till tittaren. I (25a) har Gustav just sagt att han har fixat biljetter till TV-pucken. Att han har fått biljetterna gratis och att det är bara han som velat ha dem är den mest betydelsefullaste informationen att överföra till målspråket. Mer kan inte överföras eftersom Gustav tar turen och försvarar sig. I (25b) berättar Göran för Gustav att någon granne (det är Gustav) har anmält honom för svartbygge. Därefter frågar han om Gustav har någon aning om vem det kan vara. Här har översättaren strukit Görans första mening men också andra element har utelämnats i översättningen. Dessutom innehåller översättningen ett litet fel (ett onödigt ord). Att man har utelämnat översättningen av Görans första mening försvårar inte förståelsen men det hade kanske varit grundat att nämna ordet *granne* i översättningen för att det skulle vara lättare för tittaren att uppfatta genast vad som det är fråga om. I (25c) står Lena och Lina vid fönstret och tittar ut. Det verkar som Sara håller på att sälja sitt hus. Gustav, som står i köksdörren, blir väldigt glad när han hör att Sara ska flytta och tänker gå direkt till kylan. Lena är däremot ledsen; hennes röst är orolig. Eftersom allt vad Lena säger inte kan översättas till finskan måste översättaren välja vad som lönar sig att bevaras. Här har översättaren beslutit sig för att

överföra Lenas andra mening troligen därför att tittaren förstår varför Lena och Lina tittar så nyfikna ut. Ute på gården står ju någon bil. I (25d) är syftet med Lenas sista mening att förklara varför hon går till Sara att hjälpa henne. Lena talar snabbt så att allt hinner man inte översätta. Dessutom finns det ett och annat i rutan som blir föremål för tittarens uppmärksamhet. I rutan visas nämligen hela familjen. Max sätter sig i soffan. Lena som är klädd i en morgonrock stiger upp och går till övre våningen och Gustav och Lina står i bakgrunden.

Hela meningar behöver inte nödvändigtvis lämnas bort helt och hållet om det inte finns tillräckligt med utrymme. I stället för att översätta en hel mening finns det andra medel för att notera på något sätt satsens tillvaro. T.ex.:

(26) Lena: *Klockan är snart nio nu, Lina.* Så hon är nog framme i Stockholm. (13)

Sara on kohta
jo perillä Tukholmassa (3,04)

Här har översättaren ersatt originalets mening med ett adverb. Adverbet *jo* 'redan' fungerar bra här eftersom tittaren vet att det är morgon. Tittaren får inte veta den exakta tidpunkten men det är inte heller nödvändigt att veta det här.

4.2.3 Talspråkliga drag

Till talspråkliga drag hör bl.a. tilltalsuttryck, artighetsfraser, diskurspartiklar, interjektioner och upprepningar (Koljonen 1998, 115). Till denna kategori har här också räknats matrissatser, fråga + svar-konstruktioner och upptagningar ur och kommentarer till den andres föregående replik. Dessa uttryck utelämnas vanligtvis automatiskt eftersom de innehåller mycket redundans men detta är ändå inte alltid fallet eftersom de ibland blir också översatta. Därför ges här exempel på fall där de källspråkliga uttrycken har blivit överförda till målspråket.

4.2.3.1 Tilltalsuttryck

Tilltalsuttryck används för att påkalla någons uppmärksamhet eller för att ange vem man vänder sig till när man talar (Jørgensen & Svensson 1987, 157). Beträffande TV-textning förefaller namn på personer höra till självklarheter som inte behöver skrivas ut ständigt och jämt (Järvinen 1992, 17). Egennamnen blir vanligtvis utelämnade, t.ex: *Vad är det med dig, Gustav?* (13); *Snälla Max, ...* (14), därför att de inte spelar någon primär roll i texten. Det är ändå värt uppmärksamhet att direkt tilltal inte är lika vanligt i det finska språkbruket som i det svenska. Om man tilltalar någon genom att nämna namnet anses det vara ett ytterst vädjande tilltalssätt i finskan. I finskan verkar direkt tilltal på samtals gång; om någon blir nämnd vid namn antas att den tilltalade svarar, ofta kan t.o.m. samtalsämnet bytas. Vanligen är det så att direkt tilltal förpliktar den som blivit tilltalad att reagera på något sätt. (Hakulinen 1989, 213, 217.) Fast TV-översättaren har för vana att utelämna tilltalsuttryck finns det naturligtvis också undantag. I början av ett program hjälper namnen tittaren att hålla reda på vem är vem och lära känna personerna, och om man inte förstår ett ord av vad som sägs är det inte heller så lätt att uppfatta namn i talet som man kanske tror; i synnerhet som uttalet av många utländska namn skiljer sig ganska mycket från hur de stavas. (Järvinen 1992, 17.) I exemplen (23a)-(23d) finns fall där egennamnen blivit översatta:

(27) a. Sara: *Lena?* Är det okej om jag den här också?

Lena: Javisst ta vad du vill du Sara. (13)

Lena, saanko tämänkin?

- Ota mitä haluat (3,13)

b. Lena: Ska du hämta efterrätten nu, *Max*? (13)

- *Max*, hae jälkiruoka (4,10)

c. Lena: *Annika*, får jag fråga dig en personlig sak? (15)

Annika, saanko kysyä

yksityisasiaa? (2,18)

d. Gustav: *Max!* Det är just det här som är felet med vårt land. Folk kan inte glädjas åt att andra har det bra, ... (Studiopubliken skrattar.) (15)

*Max, tässä maassa
on se vika - (2,09)*

*että kukaan ei osaa
iloita toisen puolesta (3,02)*

Exemplen (27a)-(27d) har sina egna skäl varför de blivit översatta. Textblocket i (27a) är det första i programmet. Tittaren ser att Sara bär en stor och färggrann krukväxt. När Sara talar, står Lena inte i bilden. När Lena tar turen, kommer hon ner trappan till vardagsrummet. Om namnet hade blivit oöversatt här, skulle det vara omöjligt att genast veta vem Sara ställer frågan till. I (27b) sitter hela familjen Svensson och Sara finkladda vid middagsbordet. När Lena ber Max att hämta efterrätten, stiger Max lydigt upp, svarar *ja* (oöversatt) och försvinner. Lena tar turen. Här har namnet blivit översatt antagligen för att visa entydigt till vem talaren vill rikta sina ord. Det sitter ju flera personer vid bordet. Om namnet hade utelämnats, skulle det vara svårare att uppfatta direkt vem Lena ber att hämta efterrätten. I (27c) står i bilden Lena och Annika; först så att båda sitter i soffan bredvid varandra, därefter står Lena i närbilden, Annika med ryggen vänd mot kameran. Annikas jakande svar blir oöversatt. Här förefaller det vara naturligt att använda tilltalet också i finskan eftersom talaren vill fråga en personlig sak. I (27d) är Max och Gustav i vardagsrummet. Gustav har nöjd duktat upp en kopp varmchoklad och ostfrallor på soffbordet. Max har undrat varför Gustav gör alltid choklad bara för sig själv. Här tycks namnet fungera som ett tillrättavisande uttryck. Gustav säger namnet med speciell betoning och översättaren har kommit till beslutet att överföra namnet till målspråket.

Med tilltalsuttryck avses också nominalfraser (Jørgensen & Svensson 1987, 157). I mitt material har t.ex. följande tilltal med förtrolig karaktär inte översatts till finskan: *du* (15); *snälla du* (14); *älskling* (14); *små stackare* (14); *ungar* (14); *gumman* (15). Men att man inte har översatt dessa tilltal till finskan beror inte nödvändigtvis på att man har varit tvungen att spara utrymme utan orsaken till utelämningen kan bero på att språkbruksreglerna är annorlunda i finskan än i svenskan. När det gäller språkbruksreglerna på den pragmatiska nivån i finskan och i svenskan, skiljer de sig enligt

Saari (1992, 7) i finskan väsentligt från motsvarande mönster i svenskan. I ett internationellt perspektiv är Sverige och Finland naturligtvis mycket likadana samhällen (Saari 1995, 16). En avgörande skillnad mellan Finland och Sverige är enligt Saari (1995, 17, 19) att man i Finland i offentliga sammanhang beter sig mer formellt än i Sverige. Detta gäller inte enbart språkbruket, utan det finländska beteendet mer generellt. Finländska samtal kännetecknas snarare av avstånd än av uttalad hänsyn, medan man i Sverige mer generöst visar hänsyn och artighet mot sin samtalspartner. De finska kommunikationsstrategierna känns styva, ålderdomliga och delvis oartiga i Sverige. Dessutom kan man ibland t.o.m. bli missförstådd. (Saari 1992, 10.) Samtidigt är det för finländare enligt Saari (1995, 19) onaturligt och konstlat att övergå till det sverigesvenska sättet att umgås. När det gäller tilltalen *snälla* och *du* är de motsvarande uttrycken betydligt mera sällsynta i Finland än i Sverige (Saari 1994, 68). *Snälla* hör hemma i det informella språket (Ohlander 1985, 9).

Men det finns också fall där tilltalen med förtrolig karaktär har blivit översatta till finskan:

(28) a. Max: Men då vill jag också gå ut.

Annika: Nej *du, lille plutten*. Du är allt lite för liten för att ränna ute. (15)

Minäkin haluan ulos (1,15)

Ei käy, *piltti*.

Olet aivan liian pieni (2,21)

b. Gustav: God morgon, *ungar*. (15)

Huomenta, *muksut* (1,13)

c. Gustav: *Kära familj*. Vi ska få bastu. (14)

Rakas perhe,

me saamme saunan (2,12)

I (28a) ska Annika och Göran ta hand om Lina och Max. Lina har gått ut och det skulle Max också vilja göra. Stämningen mellan barnvakterna och Max är inte helt balanserad: barnvakterna håller Max yngre än han faktiskt är och Max blir irriterad. Här beskriver

översättningen av nominalfrasen *lille plutten* väl Annikas inställning. I (28b) sitter Max och Lina i soffan och spelar TV-spel. Gustav kommer in visslande och gladlynt. När Gustav hälsar svarar Max *hej* (oöversatt) och Lina frågar vad det är med moder. Modern är nämligen också på gott humör. Genom att överföra tilltalet *ungar* till finskan visar man att det är någonting speciellt i atmosfären. I (28c) sitter familjen Svensson vid köksbordet. En overallklädd Göran har kommit in med famnen full av verktyg. Gustav ställer händerna på Lenas och Linas axlar. I bilden ser man Gustav och Lena. När Gustav berättar att de får bastu blir Lena, Lina och Max väldigt glada. Familjen har drömt om en bastu i flera år. Studiopubliken apploderar. Situationen är enfatisk och man blir nästan tvungen att överföra nominalfrasen *Kära familj* till finskan eftersom den förstärker stämningen.

4.2.3.2 Artighetsfraser

Att utelämna artighetsfraser i översättningen är också ett sätt att förkorta originalet. I mitt material har bl.a. följande artighetsfraser utelämnats: *Det är inget att tacka för.* (14), *Tack ska ni ha.* (14), *Förlåt* (15), *Grattis!* (14). Enligt Koljonen (1998, 155) beror utelämningen av artighetsfraserna av detta slag oftast på de tekniska restriktionerna och den förklarande bildkontexten. Tittaren vet att dessa fraser förekommer i vissa situationer, t.ex. att man tackar när man får något av någon. I mitt material finns det ändå flera fall där artighetsfraser har bevarats i översättningen. T.ex.:

- (29) a. Göran: Så att jag tänkte att du kanske ville ha lite mat och en öl.
Gustav: *Tack ska du ha*, Göran, men jag tror inte jag hinner. (14)

Ajattelin, että ruoka
ja olut maistuisi (2,15)

Kiitos, en kerkiä (2,05)

b. Gustav: Jag trodde du tyckte det var kul? *Förlåt*. Okej, jag ska ta hand om det. Max, du vet var snöskyffeln står! (Studiopubliken skrattar.) (15)

Eikö se olekaan kivaa? (1,21)

Anteeksi, hoidan asian.

Max, haepa lumilapio (3,06)

I (29a) är Göran och Gustav i bilden. Gustav kommer med ett fat med lite mat och en öl avsedda för Gustav. Gustav sitter i soffan och låtsas vara försjunken i pappren som verkar väldigt viktiga. Genom att översätta Gustavs tack blir samtalssituationen angenäm. Översättaren har bevarat artighetsfrasen men har i stället utelämnat några andra redundantanta element i Gustavs replik. I (29b) är Lena väldigt arg, eftersom Gustav inte har skottat snö. Efter Gustavs replik tittar Lena torrt på sin make. Eftersom Lena är vred på Gustav blir Gustav nästan tvungen att be Lena om förlåtelse. Därför är det också motiverat att översätta förlåtelsen från svenska till finska.

4.2.3.3 Diskurspartiklar

Till diskurspartiklar hör ett antal konnektiver, d.v.s. partiklar som förbinder meningar, satser, yttranden och textavsnitt med varandra (*men, alltså, ju*) samt övriga textuella signaler som bl.a. anger gränser för topikbyten (*ja, nå*). En annan viktig funktion hos diskurspartiklar är att talaren reglerar genom dem interaktionen mellan samtalsparterna (*du vet, va, jaha*) och gararderar sig för en alltför ordagrann tolkning av yttrandet (*nog, väl*). (Hakulinen 1989, 115-118.) Det gemensamma för diskurspartiklar är att de inte påverkar det propositionella innehållet hos yttrandet utan ger det en tilläggsbetydelse. Från kommunikativ synpunkt är de ändå av central betydelse. (Saari 1994, 65.) Partiklar t.ex. mjukar upp yttrandena, nyanserar innehållet och bidrar till att parterna känner sig trygga i den sociala situationen som samtalet innebär (Saari 1995, 24). Diskurspartiklar översätts vanligtvis inte vid textning. Nedan följer några exempel på partiklar som blivit utelämnade i översättningen:

- (30) a. Ja, *hörredu*, vi har ju inte hunnit prata med varann så mycket men ja *du vet* jag kände direkt när jag flyttade hit att du och jag, vi skulle få fin kontakt. (15)
- b. Det är ingen brådska *sådu*, utan du ju väcka mig när du kommer på nåt. (15)
- c. Svårt, *va*? (15)
- d. Hur hittar jag dom *då*? (13)
- e. *Men* där har du fel. (13)
- f. Ja, *och* nu är det slut med det. (13)

En orsak till att dessa diskurspartiklar har utelämnats i finskan är sannolikt att språkbruksreglerna i finskan och svenskan delvis avviker från varandra. Enligt Saari är bruket av diskurspartiklarna kulturbundet. Ett rikligt bruk av vädjande partiklar som *du vet*, *vet du*, *du förstår*, *förstår du*, *ser du* är kännetecknande för språkbruket i Sverige. Dessutom förekommer frågepåhänget *va* i de flesta informella samtal. (Saari 1995, 21, 24.) I finskan förekommer däremot inte något allmänt etablerat frågepåhäng, inte heller något påståendeformat vädjande att jämföra med *du vet*. När det gäller samtal mellan finnar och svenskar, kan diskurspartiklar även bidra till missförstånd eller orsaka tolkningssvårigheter. (Saari 1994, 70, 73.)

Också följande slags inledningsord utelämnas vanligtvis automatiskt i översättningen: *Ja*, ... (13); *Jodå*. (13); *nja* (15); *tja* (15); *Just det* (15) *Jaså?* *Jaha?* (15). Att man utelämnar sådana här inledningsord medför inte någon informationsförlust. Orden av detta slag är nämligen innehållstomma startord (Liljestrand 1993, 151). Ibland noteras diskurspartiklar ändå i översättningen:

- (31) a. Gustav: *Jaså*, det var ni som åt upp den. (Studiopubliken skrattar.) (14)

Ai tekö sen söitte? (2,03)

- b. Gustav: *Jaha*, Chevrolet? Ja, det duger förstås inte med svenskt. (14)

Vai Chevrolet?

Ruotsalainen ei kelpaa (4,04)

c. Lena: *Och passa på att be om ursäkt, kanske?* (13)

Ja pyytää anteeksi, vai? (2,02)

d. Lena: Hur gick det, Sara? Vad sa dom? (13)

No, miten meni? (1,06)

I (31a) har Annika och Göran ätit köttfärspajen som de har fått av Lena. Gustav tycks vara lite sur. Här har finskans *ai* använts i betydelsen 'jaså'. Partikeln *ai* börjar en kontrollfråga och förstärker Gustavs förvåning. I (31b) står hela familjen Svensson vid fönstret och tittar ut, Gustav med kikaren. Gustav förhåller sig skeptiskt till de nya grannarna Göran och Annika. Översättningen av partikeln *jaha* för fram den avundsjuka som Gustav känner mot sina grannar. I (31c) har Gustav undrat hur det är med Pontus nuförtiden och sagt att det skulle vara fint att träffa honom igen. Lenas fråga som ställs till Gustav är liksom fortsättning på vad Gustav har just sagt och det är troligtvis orsaken till varför detta inledningsord har översatts. I (31d) håller Sara på att sälja sitt hus. Dörren slås upp och Sara och Max kommer in. Enligt Hakulinen (1989, 151) är turena som börjar med partikeln *no* typiska bl.a. vid övergången till ett aktuellt ämne. *No miten meni* 'Nå hur gick det' är en vanlig början i samtalet efter en händelse som alla har kännedom om och som kräver någon slags kommentar. Man behöver inte precisera vart frågan riktar sig liksom i (31d) är fallet.

4.2.3.4 Interjektioner

Till interjektioner räknas bl.a. hälsningsord (*Hej!*, *Goddag!*, *Adjö!*, *God jul!*), uttryck med affektiv karaktär (*Äsch!*, *O!*, *Satan!*) och svarsorden *ja!* och *nej!* med varianter (*jo!*, *jaha!*, *nähej!*) (Jørgensen & Svensson 1987, 157.) Interjektioner har i regel ingen grammatisk anknytning – de bildar meningar utan syntaktisk relation till andra grammatiska enheter. Gemensamt för interjektioner är den mer eller mindre utpräglade känslobetoningen. De

uttrycker en kort och spontan reaktion från den talandes sida på en viss situation. (Thorell 1982, 4, 192.) Interjektioner är vanliga i tal men ovanliga i skrift (Liljestrand 1993, 150-151).

4.2.3.4.1 Hälsningsord

Hälsningsord hör till de ord som inte alltid behöver översättas vid textning. Bl.a. följande hälsningsord har i materialet inte överförts till finskan: *Hejsan, hejsan* (13); *Hallå? - Hallå ja.* (15); *Hej. - Nämen hej.* (15); *God natt. - God natt.* (13). Men det finns naturligtvis också några undantag, t.ex.:

(32) a. Annika (glad): Ho ho! Är det nå'n hemma?

Gustav: *Nämen, hej grannar!* Vad trevligt! (14)

Onko ketään kotona?

- *Terve naapurit* (3,03)

b. Gustav: Ja, då är det väl dags för oss att ge oss av. Säg adjö till den trista vardagen!

Lena: *Hej då, Max. Hej då, Lina.*

Gustav, Max, Lina: *Hej hej.* (15)

Aika lähteä.

Hyvästele tylsä arki (3,05)

Hei sitten Max ja Lina (1,22)

I (32a) har Gustav just talat misstänksamt om de nya grannarna. Göran och Annika kommer plötsligt in i vardagsrummet. Gustav samlar sig och verkar vara vänlig. I rutan står först Göran och Annika, sedan bara Gustav. Eftersom det är bara Gustav som står i rutan vid hälsningen, måste någonting av det han säger översättas. Allt vad Gustav säger har inte översförts till finskan men här är det allra viktigaste att översätta hälsningen därför att Gustav inte har träffat sina nya grannar förut. I (32b) ska Gustav och Lena åka till en plats som Lena alltid har drömt om att besöka. Annika och Göran ska ta hand om barnen men stämningen mellan barn och barnvakt verkar inte vara helt harmonisk. Gustav märker det och vänder sig till Lena och ber henne att säga adjö till Max och Lina. Farvälet

innebär en speciell laddning därför att Lena är så nöjd att hon får resa bort och så krävs det att farvälet blir översatt.

4.2.3.4.2 Uttryck med affektiv karaktär

Uttryck med affektiv karaktär är i första hand uttryck för känslor, främst för glädje, obehag och smärta men även för förvåning, förbråelse eller avsky (Thorell 1982, 192). Uttryck med affektiv karaktär bli vanligtvis utelämnade i översättningen, t.ex: *Ho! Hoo!* (13), *Hm.*(13), *Ha!* (13), *Åh!* (13), *Ahhh...* (13), *Oj, oj, oj!* (14), *Hyssj* (15), *Herregud.* (13), *Vad fan* (15), *Fanimej* (15). I följande situationer har interjektionerna (fula ord) ändå blivit överförda till finskan:

- (33) a. Gustav: (... Det enda jag bryr mig om är vår familj) och att dom värderingar jag har levt mitt lev efter förs vidare till Max och Lina.

Lena: *Nej men gud.* (Studiopubliken skrattar.) (14)

Haluan siirtää arvomaailmani

Maxille ja Linalle (3,07)

Luoja paratkoon (1,22)

- b. Gustav: *Jävlar* vad vi åt mandelkubbar! (skratt) (14)

Jumankauta,

kun nyyttejä syötiin (2,09)

- c. Gustav: ..., kanske en god cigarr, cognac... *satan!* (skratt) (14)

Kukaties hyvä sikari,

konjakkia... (2,18)

Saatana! (1,06)

I (33a) anser Gustav att Göran och Annika har dåligt inflytande på deras barn. Lena tycker däremot att Gustav bara är avundsjuk på dem. I (33b) berättar Gustav om att han har blivit utsedd till Årets brevbärare och att de då har haft en riktig fest. Han känner sig hedrad. I (33c) har Gustav velat ha en familjekväll. Lena, Lina och Max är förtvivlade men

räddades av Annika som bjöd på fest. Gustav stannar hemma. Han står vid fönstret i sovrummet och tittar genom sin kikare. Utanför huset hörs stöj och stim; Göran och Annika har tydligen en rätt lyckad fest. Ett gemensamt drag för alla dessa fall är att de fula orden bär en speciell mening i kontexten och att studiopubliken efter dem brister i skratt. Därför finns det skäl att översätta dessa interjektioner till finskan.

4.2.3.4.3 Svarsord

Svarsorden har i regel inte den känslö- eller viljebetoning som i allmänhet präglar interjektioner, eftersom deras primära betydelse är att bekräfta eller förneka en utsaga. Sekundärt kan de emellertid uttrycka affekter, stämningar och känslor av skiftande slag, något som avspeglas i sådana varianter som *jaha*, *nähä(j)*, *jajamän(san)*, *tja*, *åja*, *ånej*. (Thorell 1982, 193.) I mitt material översätts svarsorden vanligtvis inte, bl.a. följande jakande svar har blivit oöversatta: *Jajamän!* (14), *Javisst* (13), *Japp* (15), *Jo* (15). Om den målspråkliga versionen saknar översättningen av svarsordet försvårar det inte nödvändigtvis identifieringen av ordet som fattas eftersom ljud och bild stöder textblocket. I det följande finns ett fall där översättaren har varit tvungen att utelämna översättningen av svarsordet. Utan hjälp av bild och ljud skulle översättningen se väldigt hackig ut:

(34) Lena: Hej, älskling.

Gustav: God morgon, gumman. Sovit gott?

Lena (strålade): *Jajamänsan*. Okej. Nu har jag tänkt ut såhär. Efter frukosten så tar vi bilen till den där blomsterutställningen i Vibyhallen ... (15)

Huomenta. Nukuitko hyvin? (2,03)

Aamupalan jälkeen

ajetaan kukkanäyttelyyn (6,02)

Gustav kommer in i köket där Lena skär bröd. Lena är på väldigt bra humör. Första textblocket dyker upp när Lena hälsar. När Lena svarar på frågan, sätter sig Gustav vid bordet. Även om man utelämnar översättningen av svarsordet här kan tittaren plocka

Lenas jakande svar genom ljud och bild: Lena talar glatt och ser dessutom väldigt strålände ut.

Men liksom andra talspråkliga drag översätts också svarsord i flera fall. T.ex.:

(35) a. Gustav: Men du, vet du vad jag tänkte på när jag satt där i bilen?

Lena: Att det skulle vara så gott med en korv?

Gustav: *Nej.* (Studiopubliken skrattar lite.) -Jag frågade mig själv: ... (15)

Arvaa, mitä minä autossa
ajattelin (3,07)

Että makkara maistuisi?
-Ei (2,14)

Kysyin itseltäni- (1,20)

b. Gustav: Vem är det?

Göran: Det är jag. Göran Forslund. Får jag komma in?

Gustav: Ja, förlåt. Jag är lite upptagen bara! (paus) - *Ja okej!* Kom in då! (14)

Kuka siellä?
- Göran. Saako tulla? (3,15)

Anteeksi, on kiireitä. (1,17)

No, tule sisään (1,15)

I (35a) ser man i rutan Lena och Gustav som står bredvid varandra. Här har man översatt det nekande svaret troligtvis därför att det har en speciell betoning. Lena och Gustav har nämligen grälat tidigare på dagen och nu ångrar sig Gustav. Han har varit ensam och tänkt på vad som är viktigast i livet. Översättningen av svarsordet *nej* fungerar här som ett förstärkande element. I (35b) ligger Gustav först i soffan och läser en tidning. Det ringer på dörren. Vid andra textblocket stiger Gustav upp. Han kastar undan tidningarna och sliter åt sig blixtnabbt några papper från soffbordet. Vid tredje textblocket låtsas Gustav vara försjunken i papperna som verkar vara väldigt viktiga. Partikeln *no* antyder här: "Jag har nu egentligen inte tid men kom nu in då". Partikeln tar inte mycket utrymme men gör övergången till Gustavs tur smidig.

4.2.3.5 Upprepningar

Upprepningar förekommer i både tal och skrift. I vardagligt tal är upprepningar helt normala inslag. De kan vara omotiverade men också uttryck för spontanitet, affekt eller tecken för att talaren vill betona något. Upprepningar kan fungera som effektmedel – de kan ha en fokuserande eller intensifierande effekt. De ger också möjlighet till tankepauser. Generellt kan sägas om upprepningar att de är redundanta drag som inte tillför texten något innehållsligt nytt. (Liljestrand 1993, 82.) De har inte blivit översatta i mitt material. Jfr:

- (36) a. Lena: *Ingen brådska, ingen brådska*. Ni kan ju slå in den i nytt papper och så ge den till Gustav nästa jul. (14)

Ei mitään hoppua. Antakaa
Gustaville joululahjaksi (3,14)

- b. Gustav: *Jag sålde det. Jag sålde precis Saras hus*. (13)

Myin äsken Saran talon (3,02)

- c. Lena: *Göran är ung och Göran är framåt och Göran slösar inte bort sitt liv framför TV:n*. (15)

Göran on nuori
ja aikaansaapa - (2,09)

eikä tuhlaa elämänsä
telkkarin edessä (2,18)

Upprepningar kan ha en repeterande och inskräpande effekt (Liljestrand 1993, 137). Talet innehåller många ofunktionella upprepningar som är onödiga ur informationssynpunkt. En redigering av talspråksutskrift till skriftspråk medför alltid att många ord stryks och texten koncentreras. Talet kan sägas ha en analytisk och skriftspråket en syntetisk karaktär. Ytterligare är man i talat språk inte uppmärksam på att man upprepar samma ord och uttryckssätt. I skriftspråket har upprepningar däremot alltid betraktats som en stilistisk svaghet. (Liljestrand 1993, 150.)

4.2.3.6 Matrissatser

Ibland finns huvudinnehållet i en bisats, medan matrisen, alltså det som återstår av satsen sedan bisatserna räknas bort, endast markerar modalitet, satssammanhang eller faktivitet, t.ex: *Jag tror att Pelle kommer.* (förmodan); *Det är trevligt att Pelle kommer.* (faktivitet). Bisatsen är alltså inbäddad i matrissatsen, d.v.s. den fungerar som en satsdel i matrissatsen (Jørgensen & Svensson 1987, 105). Originalet innehåller rikligt med matrissatser som inte har översatts till finskan. I det följande ges exempel på sådana fall:

(37) a. Gustav: Ja, *jag vet att jag talar för hela familjen Svensson när jag säger att, ...* (13)

Puhun koko perheen puolesta: (3,24)

b. Gustav: Jag har ångrat mig. *Det är bättre att jag bestämmer.* (15)

Tulin katumapäälle.

Minä päätän. (2,09)

c. Lena (pedagogiskt): *Det är så här, förstår ni barn, att om nå'n har större bil, eget solarium och tjänar mer då vill pappa inte träffa dom.* (Studiopubliken skrattar.) (14)

Jos ihmisellä on iso auto
solarium ja parempi palkka - (3,12)

niin isä ei halua tavata (1,22)

Det är vanligt att uttryck av detta slag inte bevaras i översättningen. I (37a)-(37c) har huvudsatser strukits men detta skadar inte översättningen eftersom utelämnad information är redundant. Också andra motsvarande uttryck utelämnas i översättningen: t.ex.: *tro att, förstå att, tycka att eller tänka att.*

I följande exempel har innehållet ändå bevarats:

(38) a. Lena: Herregud, Sara, *jag förstår inte att du vill flytta från Vivalla.* (13)

Kuinka voit muuttaa pois? (3,17)

b. Gustav: (... Ja, då är det bara att gå samma väg ni kom.)

Lena: Ja, *Gustav menar* att den där verktygslådan står bakom hammocken i boden därute. (14)

Pakki on siis vajassa
riippukeinun takana (4,0)

I (38a) och (38b) är det fråga om fri eller flexibel översättning. I (38a) har ett påstående blivit en frågesats. Matrissatsen innehåller negationsordet *inte* vilket gör att satsen måste noteras på något sätt i översättningen. I (38b) har Göran och Annika frågat om de får låna Gustavs verktygslåda. Efter Gustavs ovänliga svar ser Göran och Annika väldigt osäkra ut. Att översättaren har noterat matrissatsen i översättningen genom att använda ordet *siis* 'alltså' mildrar yttrandet.

4.2.3.7 Fråga + svar-konstruktioner

Vissa typer av yttranden kräver speciella typer av responderande yttranden, t.ex. fråga och svar (= *adjacency pairs*) (Jørgensen & Svensson 1987, 185). Fråga och svar bildar tillsammans ett närhetspar. Det som länkar ihop delarna i ett närhetspar är de förväntningar som samtalsdeltagarna har på att första delen av ett sådant par ska följas av den andra. En utebliven respons innebär ett brott mot förväntningarna och aktualiserar därför någon typ av förklaring. (Eriksson 1998, 45.) I det följande ges exempel på fråga + svar-konstruktioner som inte blivit överfört till målspråket:

(39) a. Gustav: Men jag hade läst en otäck bok och var orolig. (skratt) *Är det så konstigt?*
Lena: *Ja, det är det.* Nu tänker i alla fall jag gå över och hälsa. Sätt på er någonting ungarna och följ med. (14)

Olin lukenut kammottavan
kirjan ja olin huolissani (3,07)

Minä menen tervehtimään.
Muksut mukaan (4,15)

- b. Sara: Jag har haft den här annonsen ute i tre månader nu. *Vad gör jag för fel?*
 Lena: *Du gör inte nå't fel.* Du har otur. Får jag se vad du har skrivit? (13)

Ilmoitus on ollut lehdessä
 jo kolme kuukautta (4,03)

Sinulla on huono tuuri.
 Näytä ilmoitusta (2,24)

I (39a) står Max och Gustav vid fönstret. När Gustav frågar *Är det så konstigt?*, står han ensam i bilden. När Lena svarar är både Gustav och Lena i bilden. Därefter går Lena mot dörren. I (39b) får Sara inte sitt hus sålt och är förtvivlat. Sara tar tidningen från bordet. I båda fallen har översättaren strukit en kort fråga och ett svar. Tittaren kan inte ha tillgång till dessa fråga + svar-konstruktioner. Men det skadar inte innehållsmässigt översättningen eftersom dessa uttryck är reduntanta för intrigen. Dessutom kompletterar bilden texten. Vid textning är det värt minnas att samspelet också kan struktureras med hjälp av extralingvistiska (icke-språkliga) signaler. En viktig signal utgörs av ögonkontakten mellan sändare och mottagare (sker instinktivt och omedvetet). (Jørgensen & Svensson 1987, 185.)

4.2.3.8 Upptagningar ur den andres föregående replik

Samtal är kollektivt organiserade och genomförda. Varje bidrag i dialogen är beroende av vad som föregår och medverkar att skapa villkoren för kommande bidrag. Den enskilda repliken produceras av talaren men är beroende av vad den andre har bidragit med. Det är typiskt för dialogproduktionen att man tar upp ord, begrepp, referenser, beskrivningar och omdömen ur den andres replik och återanvänder dem – så att man modifierar innebörder och utvecklar ämnesaspekter på ett lite annorlunda sätt. (Linell 1990, 40–41.)

I responsrepliker kan förekomma strukturer som tar upp någonting ur den andres föregående replik (ett eller flera ord) och modifierar dem prosodiskt och morfologiskt; t.ex. den infinita konstruktionstypen: A: *Vill du dansa?*, B: *Jag dansa? Är du alldeles*

tokig?. (Linell 1990, 47.) I det följande exemplifieras fall där man inte har översatt upptagningar ur den andres föregående replik till finskan:

- (40) a. Lena: Hon kommer få en massa nya vänner. Det får man i en storstad.
Gustav: *Vänner, ja ja!* Jannike och Ecstasy och sånt. (skratt) (13)

Suurkaupungissa
saa paljon uusia ystäviä (2,23)

Janniken ja Ecstasyn kai (2,13)

- b. Lena: Vad är det du säger?
Lina: Sanningen. Jag ville veta hur det smakade.
Lena: *Sanningen?* Varför i herrans namn säger du sanningen? (Studiopubliken skrattar lite.) (15)

Mitä sinä sanoit?
- Maistelin vain totuutta (3,20)

Miksi kummassa
sinä totta puhut? (2,13)

I (40a) oroar sig Gustav över Saras tillvaro i det känslokalla Stockholm. I (40b) har Lina just berättat att hon rökt i skolan. I båda fallen tar nästa talare turen direkt. Det talas ganska snabbt så att textblocken inte hinner stå i rutan länge. Dessa utelämnade element är mindre viktiga saker i replikerna och kan därför väl strykas.

I (40a) och (40b) har översättaren kunnat lämna upptagningarna bort utan problem men i (41) nedan har hon varit tvungen att översätta upptagningen:

- (41) Lena: Den är inslagen i rött julklappspapper.
Annika: *Julklappspapper?*
Gustav: Ja, jag har inte haft riktig tid att öppna den. (14)

Punaisessa joulupaperissa (2,05)

Joulupaperissa?
- En ole ehtinyt avata (3,17)

Under Lenas replik är först Lena och Gustav i rutan, sedan Annika och Göran. När Annika förundrar sig står hon med sin make fortfarande i bilden. Eftersom man ser Annika i rutan blir översättaren tvungen att överföra hennes replik. Om Annikas replik blev översatt, skulle växlingen mellan deltagarna i samtalet vara onaturlig.

Det finns också ett annat sätt att ta upp ord ur den andres föregående replik: När talaren har gjort en karakteristik eller värdering av något genom att använda ett uttryck X, tar den andre upp det och börjar sin kommentar med X och X, vilket sedan obligatoriskt följs av någon typ av invändning eller modifikation med avseende på uttryckets tillämplighet i det aktuella sammanhanget (Linell 1990, 47). I det följande exemplifieras denna typ. Upptagningen har utelämnats i finskan:

(42) Lina: Vad är det med dig? Varför vill du inte träffa dem?

Gustav: *Vill och vill!* Jag har annat att göra, säger jag! (14)

Mikset halua tavata heitä? (2,14)

Minulla on muuta tekemistä (2,06)

I det följande har upptagningen däremot noterats i översättningen. I rutan visas Gustav som sitter på en stol och Lena som går från köksdörren mot Gustav och sätter sig på en annan stol:

(43) Gustav: Men varför sa du inte ifrån när du tyckte att mina ideer började bli tråkiga?

Lena: *Sa ifrån och sa ifrån?* Gustav, jag trodde väl att du skulle uppfatta mina signaler. (15)

Mikset sanonut mitään,
kun en keksinyt mitään? (3,13)

Vai sanonut? Kuvittelin,
että huomaisit merkit (4,14)

I (43) har det sannolikt funnits tillräckligt med tid att överföra originalets upptagning till finskan. Även om denna upptagning är ett redundant element i repliken och behöver inte

nödvändigtvis översättas till målspråket blir Lenas inlägg naturligt genom att det översätts.

4.2.3.9 Kommentarer till föregående replik

Också kommentarer till föregående replik utelämnas ofta i översättningen:

(44) a. Lena: Göran skottar varje morgon och varje kväll.

Gustav: *Ja det är för sorgligt.* Den moderna människans meningslösa kamp mot elementen. (15)

Göran luo lumet
aamuin illoin (3,03)

Nykyihmisen toivotonta
sotaa elementtejä vastaan (4,09)

b. Max: Ja ja, jag får väl göra det själv då.

Gustav: *Nej, det kan du inte.* Jag tog den sista. (15)

Pitää kai hakea itse.
- Otin viimeiset (2,21)

c. Gustav: Men vad skulle DU ha gjort om du såg en vilt främmande man stå framför Saras dörr med ett tillhygge i handen?

Lena: *Nu var det inget tillhygge, Gustav.* Det var en blomsterbukett. (skratt) (13)

Mitä itse tekisit- (1,20)

jos vieras mies seisoisi
ovella karahka kädessä? (4,00)

Kukkapuska se oli (3,02)

d. Gustav: ... Långt hår, gräll overall och skrek och hojtade som om det gällde livet.

Lena: *Ja, men det gjorde ju du också, Gustav.* Han skulle ju rädda en tant som hade ramlat ur liften, ... (13)

Pitkä tukka,
räikeät haalarit - (2,18)

ja raivosi kuin henki
olisi ollut kyseessä (2,21)

Mies yritti pelastaa
hissistä pudonneen tädin - (3,02)

Dessa kommentarer till föregående replik har strukits i översättningen troligen därför att de alla är mindre viktiga för intrigen. I (44a) får tittaren veta Gustavs inställning till snöskottningen också utan att överföra kommentaren *Ja det är för sorgligt* till finskan eftersom nästa sats beskriver situationen. Detsamma gäller också (44b) och (44c); de allra första satserna är inte så betydelsefulla eftersom efterföljande satser ger en mer presicerad information. Också andra motsvarande uttryck har ofta utelämnats i mitt material: *Ja, det är skamligt.* (13); *Det är orättvist.* (15); *Vad fint, ...* (15) / *Vad bra, ...* (14). I (44d) talar Gustav om en man från Stockholm som hade "trängt sig" före honom i liftkön (= Gustav hade vägrat att flytta sig). Eftersom översättaren har strukit Lenas första sats får tittaren inte veta att det är också Gustav som har skrikit och hojtat i liftkön men detta är en mindre viktig detalj i intrigen. Budskapet om att en främmande man har försökt rädda någon kvinna går framför denna information.

I följande exempel har en kommentar till föregående replik noterats i översättningen:

(45) Lina: Jag förstår inte att dom var tvungna att döda så många.

Gustav: *Det där är överdrivet.* Det fanns många positiva sidor med franska revolutionen. (15)

Miksi niin monta ihmistä
piti tappaa? (3,10)

Olihan vallankumouksella
myönteisiäkin puolia (3,05)

I (45) har översättaren ersatt kommentaren *Det där är överdrivet* med de enklitiska partiklarna *-han* och *-kin*. Här är det fråga om funktionell likhet (se avsnitt 4.1 om komprimering). Om översättaren hade strukit Gustavs första sats helt och hållet skulle den

finska versionen ha sett klumpig ut. Dessa enklitiska partiklar tar dessutom inte så mycket utrymme i översättningen jämfört med om man hade översatt hela satsen i originalet.

5 SAMMANFATTNING

Min avsikt har varit att presentera de vanligaste förkortningstyperna som man använt vid översättningen av en komediserie från svenska till finska. I min avhandling har förkortningstyperna grupperats i två större kategorier. Eftersom det upprepade gånger förekommer vissa förkortningstyper som kan grupperas i olika kategorier, bekräftar min avhandling antagandet att förkortningarna är systematiska. Att identifiera förkortningstyperna som hör till total reduktion har varit relativt lätt; total reduktion innebär ju att originalets information inte finns med i texten. Partiell reduktion är däremot inte en så entydig förkortningsstrategi. Först och främst är det ibland lite svårt att bestämma var gränsen mellan partiell och total reduktion går. Dessutom är förkortningstyperna vid partiell reduktion ganska brokiga även om man kan hitta sådana förkortningstyper som förekommer upprepade gånger.

Förkortning är ett särdrag för textning och är helt tillåten; väsentligt är att man överför betydelse från källspråk till målspråk. Översättaren måste kunna ta med det centrala och uttrycka det kort och tydligt. Det kan sägas att TV-översättningen fyller likvärdigt samma kommunikationsuppgift som originaltexten om kriteriet är att översättningen är bra om den lyckas förverkliga sin egen funktion. Eftersom textning är kommunikativ översättning, är dess avsikt att överföra talarens intention. Vid textning behöver varje ord inte överföras till målspråket. Detta betyder att översättningen inte behöver vara ekvivalent med originalet för att den är god. Det är i alla fall ett faktum att allt källspråkligt material inte kan översättas till målspråket på grund av de tekniska restriktionerna. Därför räcker det att TV-översättaren överför till målspråket de komponenter som är relevanta. Å andra sidan är det inte nödvändigt att översätta allt som sägs eftersom bild och ljud förmedlar information. Om något ursprungligt uttryck fattas i översättningen, hjälper bild- eller ljudkontexten ofta att förstå varför detta uttryck inte har bevarats i texten. De audiovisuella kanalerna spelar en stor roll i TV-textning eftersom översättningen består av bild, ljud och text.

I mitt material är förkortningarna som medför informationsförlust sällsynta. Ibland faller några informativa satsdelar eller t.o.m. hela satser bort men i sådana fall kan tittaren få tilläggsinformation genom andra audiovisuella kanaler, eller det som har strukits framgår av det tidigare sammanhanget på något sätt. Naturligtvis kan det ibland hända att något informativt uttryck inte alls kommer fram och tittaren förlorar information. Då skulle överföringen av ett ursprungligt element ha förstärkt, förklarat eller preciserat översättningen. Men oftast är det vid deletion fråga om utelämnning av ett uttryck som inte spelar någon större roll i intrigen. Det är värt att minnas att TV-översättaren inte i onödan lämnar bort originalets uttryck. Det finns vanligen alltid någon förklaring till utelämningarna. Beslutet att utelämna någon ursprunglig komponent är beroende av kontext och beror på översättarens bedömning av om tittaren kan ha tillträde till den avsedda tolkningen också utan det utelämnade elementet.

Det tycks vara framför allt olika talspråkliga drag som automatiskt utelämnas i översättningen därför att talspråket innehåller mycket redundans. Även om en avsevärd del av talet är redundant, får översättaren inte utelämna vad som helst utan han måste överlägga vad som krävs för att tittaren ska kunna tolka budskapet rätt. Å andra sidan har i mitt material ibland funnits så mycket redundant element att om översättaren har förkortat texten lite, har den inte blivit sämre utan effektiviteten av det avsedda budskapet har t.o.m. blivit bättre.

Denna avhandling visar att det inte alltid är så att man utelämnar något talspråkligt element i översättningen. Om man bevarar något talspråkligt uttryck i översättningen, har detta element någon speciell roll i kontexten. Jag har i samband med de vanligaste utelämningarna gett exempel på fall där originaluttrycken av motsvarande slag har bevarats i översättningen. Sådana fall har förekommit ganska ofta. Om man granskade förkortningen kvantitativt, skulle det vara en god synpunkt att undersöka hur många exemplar av företeelsen som har utelämnats och hur många som har bevarats i texten.

Komprimering är ett behändigt sätt att förkorta originalet och spara utrymme. Genom att komprimera får översättaren betydligt kortare motsvarigheter i stället för källspråkliga

uttryck men lyckas ändå överföra innehållet utan att göra någon direkt utelämning. De översatta uttrycken är inte så exakta som de ursprungliga men det skadar inte väsentligt översättningen eftersom denna inexacthet inte nödvändigtvis spelar någon större roll i replikerna. Ibland kan tittaren också veta det exakta uttrycket från det tidigare sammanhanget. Det är viktigt att vad översättaren beslutar att överföra från källspråk till målspråk grundar sig på översättarens egna intuitioner eller uppfattningar om vad som är av intresse för tittaren. Slutresultatet är alltid olikt beroende på översättaren.

En intressant fråga är i hur hög grad olika tittare utnyttjar TV-texter. TV-texterna har en stor läsekrets i vilken givetvis ryms tittare av många olika slag. För det första finns det tittare som inte förstår ett enda ord av källspråket, för det andra finns det sådana tittare som delvis förstår källspråket och för det tredje, tittare som behärskar källspråket. Man kan anta att alla dessa grupper upplever programmet på olika sätt eftersom de som behärskar källspråket får information också genom talet. Eftersom bild, ljud och text bildar tillsammans en helhet vore det också intressant att veta i vilken grad bild och ljud påverkar tittarens bedömning av hur lyckad översättning är.

I komedieserien Svensson Svensson flimrar textblocken ganska snabbt i rutan. Detta beror troligtvis på att serien innehåller mycket tal. I komedieserierna står språket i centrum så att överföringen av ett budskap från källspråk till målspråk blir speciellt utmanande. Det finns mycket färggrant tal som allt tycks vara mer eller mindre viktigt. Därför är det förklarligt om man inte alltid kan följa de tekniska reglerna. Komedieserien Svensson Svensson är dessutom självskrattande vilket gör en speciell utmaning för översättaren.

Om textblocken inte står länge i rutan, måste tittaren läsa texten snabbt. Man kan förmoda att detta har att göra med tittarens läshastighet. Angående denna synpunkt skulle det vara intressant att granska om TV-texterna kan medverka till att öka tittarens läshastighet.

Eftersom TV-texterna har en stor läsekrets är det viktigt att satsa på kvalitet. Tittaren har dessutom rätt till att kräva kvalitet. TV-översättaren har för sin del ett stort ansvar. Det räcker inte att han behärskar konsten att förkorta. TV-översättaren måste också ha goda

språkkunskaper både i främmande språk och i modersmålet, bra allmänbildning och kännedom om främmande kulturer och framför allt stilsinne. TV-översättarens arbete är utmanande på många olika sätt. När vi nästa gång läser TV-texter och om vi inte är nöjda med de små detaljerna i översättningen finns det skäl att komma ihåg hur komplicerad process textning i sin helhet är.

LITTERATUR

PRIMÄRMATERIAL

Tre avsnitt av den svenska komedieserien Svensson Svensson (fi. Svenssonit):
 avsnitt 13 "Farväl till Vivalla" (fi. Näkemiin, Vivalla);
 avsnitt 14 "Hotet från andra sidan" (fi. Uhka toiselta puolelta);
 avsnitt 15 "En helg i paradiset" (fi. Pyhä paratiisissa)
 (manus, textlistor och videokassetter)

SEKUNDÄRMATERIAL

- Allwood, Jens & Andersson L-G. 1981. Semantik. 6:e upplaga. Göteborgs universitet, Göteborg.
- Battarbee, K. 1986. Subtitles and soundtrack. I: Gambier, Yves (red.). Trans. Turun yliopisto. Kääntäjänkoulutuslaitos, Turku, 144-166.
- Brunskog, Cecilia. 1989. Textningspraxis i Sverige. I: Nordisk TV-textning. Nordisk språksekretariat. Rapport 12. Oslo, 31-40.
- Cattrysse, Patrick. 1998. Translation in the new media age: Implications for research and training. I: Gambier, Yves. Translating for the media – papers from the international conference Languages & the Media, Berlin, November 22-23, 1996. Turun yliopisto, Turku, 7-12.
- Chatman, Seymour. 1990. Coming to terms. The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film. Cornell University Press, Ithaca.
- Delabastita, Dirk. 1990. Translation and the Mass Media. I: Basnett, S. & Lefevere, A. (red.). Translation, History and Culture. Pinter Publishers, London, 97-109.
- d'Ydevalle, G. & Vanderbeeken, M. 1990. Perceptual and cognitive processing of editingrules in film. I: Groner, R., d'Ydewalle, G. & Parham, R. (red.). From Eye to Mind: Information Acquisition in Perception, Search and Reading. Elsevier Science Publishers, Amsterdam, 129-139.

- Eriksson, Mats. 1998. Dialog i drama och verklighet: en sekvens hos Norén och i ett vardagligt samtal. I: Lehti-Eklund, Hanna, Mazzarella, Merete & Saari, Mirja (utgivare). *Samtalsstudier. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet* B:19. Helsingfors universitet, Helsingfors, 43-56.
- Gambier, Yves. 1994. Audio-visual communication: typological detour. I: Dollerup, Cay & Lindegaard, Annette (red.). *Teaching, Translation and Interpreting 2 – insights, aims, visions. Papers from the Second Language International Conference* Elsinore, Denmark 4-6 June 1993, University of Copenhagen. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam & Philadelphia, 275-283.
- Gottlieb, Henrik. 1992. Subtitling – a new university discipline. I: Dollerup, Cay & Loddegaard, Anne (red.). *Teaching Translation and Interpreting*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam & Philadelphia, 161-170.
- Gottlieb, Henrik. 1994a. Subtitling: people translating people. I: Dollerup, Cay & Lindegaard, Annette (red.). *Teaching, Translation and Interpreting 2 - insights, aims, visions. Papers from the Second Language International Conference* Elsinore, Denmark 4-6 June, University of Copenhagen. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam & Philadelphia, 261- 274.
- Gottlieb, Henrik. 1994b. *Tekstning – Synkron Billedmedieoversættelse*. Center for Oversættelse. Københavns Universitet, København.
- Gutt, Ernst-August. 1991. *Translation and Relevance. Cognition and Context*. Basil Blackwell, Oxford.
- Hakulinen, Auli (red.). 1989. *Suomalaisen keskustelun keinoja I. Kieli 4. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos*, Helsinki.
- Halliday, M. A. K. 1989. *Spoken and written language*. 2. upplaga. Oxford University press, Oxford.
- Halonen, Mia. 1996. *Yhteisyyden ja tunnistettavuuden osoittaminen perhekeskustelussa*. I: Hakulinen, Auli (red.). *Kieli 10. Suomalaisen keskustelun keinoja II. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos*, Helsinki, 173-205.
- Hatim, Basil & Mason, Jan. 1990. *Discourse and the Translator*. Longman, London.
- Ingo, Rune. 1991. *Från källspråk till målspråk*. Studentlitteratur, Lund.

- Ivarsson, Jan. 1992. Subtitling for the media. Transedit, Stockholm.
- Karlsson, Fred. 1976. Finskans struktur. Liberläromedel, Lund.
- Järvinen, Annika. 1992. TV-kääntäjän opas. Radio- ja televisioinstituutti. Yleisradio, Helsinki.
- Jørgensen, Nils & Svensson, Jan. 1987. Nusvensk grammatik. 2. upplaga. Liber, Stockholm.
- Koljonen, Tiina. 1994. Om olika komprimeringsstrategier i TV-texter. I: Fackspråk och översättningsteori. VAKKI-symposium XIV. Vöörä 12.-13.2.1994. Vasa, 116-125.
- Koljonen, Tiina. 1998. TV-textning: konsten att komprimera. Licentiatavhandling. Institutionen för nordiska språk. Jyväskylä universitet, Jyväskylä.
- Kovacič, Irena. 1994. Relevance as a factor in subtitling reductions. I: Dollerup, Cay & Lindegaard, Annette (red.). Teaching Translation and Interpreting 2 – insights, aims, visions. Papers from the Second International Conference Elsinore, Denmark 4-6 June 1993. University of Copenhagen. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam & Philadelphia, 245-251.
- Kovacič, Irena. 1998. Language in the media – a new challenge for translator trainers. I: Gambier, Yves. Translating for the media – papers from the international conference Languages & the Media, Berlin, November 22-23, 1996. Turun yliopisto, Turku, 123-129.
- Kukkonen, Pirjo. 1995. Kan rillumarej översättas till svenska? Synpunkter på TV- och filmöversättningens pragmatik. I: Saari, Mirja & Lindström, Jan (red.). Svenskan i Finland 3. Universitetsstryckeriet, Helsingfors, 163-178.
- Laine, Marsa & Säämänen, Risto. 1979. Suom. Huom. I: Elävää suomea. Yleisradion kieliopas, Gummerus Jyväskylä, 84-93.
- Liljestrand, Birger. 1993. Språk i text. Handbok i stilistik. Studentlitteratur, Lund.
- Linde, Zoe de. 1995. 'Read my lips'. Subtitling Principles, Practices and Problems. I: Dollerup, Cay & Loddegaard, Anne (red.). Perspectives: Studies in Translatology - 3:1. Museum Tusculanum Press. University of Copenhagen, Copenhagen, 9-19.
- Linell, Per. 1990. Samtalets praktik och talspråkets grammatik. I: Svenskans beskrivning 17. Förhandlingar vid sjuttonde sammankomsten för att dryfta frågor rörande

- svenskans beskrivning. Åbo den 18-19 maj 1989. Utgivna av Andersson, Erik & Sundman, Marketta. Åbo Akademins Förlag, Åbo, 39-55.
- Luyken, Georg-Michael, Herbst, Thomas, Langham-Brown, Jo, Reid, Helene & Spinhof Herman. 1991. Overcoming Language Barriers in Television. Dubbing and subtitling for the European Audience. Media Monograph No. 13. European Institute for the media, Manchester.
- Muittari, Veikko. 1988. Om konventionaliserad indirekthet i svenskan med avspelning på finskan. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet 6. Jyväskylä universitet, Jyväskylä.
- Nedergaard-Larsen, Birgit. 1993. Culture-bound problems in subtitling. I: Perspectives: Studies in translatology - 2. Museum Tusculanum Press. University of Copenhagen, 207-241.
- Nordenstam, Kerstin. 1990. Om 'va' och 'vet du' i privatsamtal. I: Svenskans beskrivning 17. Förhandlingar vid sjuttonde sammankomsten för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning. Åbo den 18-19 maj 1989. Utgivna av Andersson, Erik & Sundman, Marketta. Åbo Akademins Förlag, Åbo, 245-255.
- Nykysuomen sanakirja. 1996. Osat II ja VI. Lyhentämätön kansanpainos. 14. Painos. WSOY, Juva.
- Ohlander, Sölve. 1985. "Snälla ta med brickan!" Om ett nytt uttryck för hövlighet i svenskan. I: Språkvård 3, 4-15.
- Rantanen, Maija. 1993. Ruututekstin taitajat. Kääntäjä/Översättaren. 7/93.
- Reid, Helene. 1987. The Semiotics of Subtitling, or why don't you translate what it says? EBU Review. Programmes, Administration, Law. Vol. XXXVIII. No 6. November 1987, 28-30.
- Reiss, Katarina & Vermeer, Hans J. 1986. Mitä kääntäminen on. Gaudeamus, Helsinki.
- Saari, Mirja. 1992. Språk och social kontext. I: Språkbruk 2/1992. Informationsblad utgivet av Svenska språkbyrån. Helsingfors, 7-10.
- Saari, Mirja. 1994. Diskurspartiklar i sociokulturell belysning. I: Språkbruk, Grammatik och språkförändring. En festskrift till Ulf Teleman 13. 1. 1994. Institutionen för nordiska språk. Lunds universitet, Lund, 65-74.

- Saari, Mirja. 1995. Det kulturbundna språket. Iakttagelser av språkbruket i sverigesvenska och finlandssvenska samtal. I: Sphinx årsbok. Serie B. Yearbook 1995 of the Finnish Society of Science and Letters. Papers and essays. Multiprint, Helsinki, 15-25.
- Snell, B. M. & Crampton, P. 1983. Types of Translations. I: Picken, Catriona (red.). The Translator's Handbook. Aslib, London, 109-120.
- Sorvali, Irma. 1983. Översättandets teori och praktik. Gaudeamus, Helsinki.
- Sperber, Dan & Deirdre Wilson. 1986. Relevance: Communication and Cognition. Basil Blackwell, Oxford.
- Thorell, Olof. 1982. Svensk grammatik. 2. upplaga. Esselte Studium AB, Stockholm.
- Titford, Christopher. 1982. Sub-Titling – Constrained Translation. I: Lebende Sprachen. Heft 3/1982. XXVII Jahrgang, 113-116.
- Uusitorppa, Harri. 1997. Televisiökääntäjä tarvitsee tyylitajua ja tiivistämisen taitoa. I: Helsingin sanomat. 7.4.1997, C5.
- Vehmas-Lehto, Inkeri. 1999. Kopiointia vai kommunikointia. Johdatus käännteoriaan. Finn Lectura, Helsinki.

BILAGA 1. Ett utdrag ur ett manuskript.

6:12 GUSTAV

Nej, jag upptäckte jag att jag har haft fel. Göran är faktiskt en sund och sympatisk kille, Lite överbetald, kanske, men det är ju du också och det är inget fel på dig. /

6:13 LENA

Tack. Så nu kan vi alltså umgås med Göran och Annika på ett helt normalt sätt? /

6:14 GUSTAV

Absolut. Göran visade sig faktiskt vara en riktigt intressant människa. Vet du att han har jobbat ett helt år i Dubai? /

6:15 LINA

Vad spännande. Berättade du om ditt år i Värnamo? /

6:16 LENA

Jag måste fråga dig, Gustav. För att i går pratade du om Göran som "djävulens sändebud" och så idag är ni bästa kompisar. Vad är det som har hänt? /

BILAGA 2. Ett utdrag ur en textlista.

Ohjrm: SVENSSONIT: Uhka toiselta pu Osa: 14

Verkk: TV 1

Läh.pvä:16.09.98

Käänsi: Jutta Säämänen

Repl: 368

Nauha: 1BE-68264

1	09:59:56.00 09:59:59.00 03.00	°
2	10:00:45.22 10:00:48.01 02.04	SVENSSONIT
3	10:00:52.22 10:00:55.11 02.14	Siirry, haluan nähdä. - Enkä siirry
4	10:00:56.04 10:00:58.20 02.16	Onpa iso muuttoauto. - Äiti, nosta minua
5	10:00:58.23 10:01:00.18 01.20	Oma syysi, kun olet lyhyt
6	10:01:01.23 10:01:04.23 03.00	Missä ne ennen asui? - Uddevallassa
7	10:01:06.02 10:01:10.01 03.24	Helvetti on irti! - Näyttävät kilteiltä
8	10:01:10.10 10:01:14.03 03.18	Historiattomat byrokraatit tuhoavat kulttuuriperintöä
9	10:01:14.05 10:01:17.02 02.22	Puisto päätettiin rakentaa kauan sitten
10	10:01:17.06 10:01:20.04 02.23	Paskat puistosta. Postin kahvila puretaan
11	10:01:20.09 10:01:22.13 02.04	Niillä on solariumkin
12	10:01:23.06 10:01:26.19 03.13	Kuulitteko? Johto purkaa kahvilamme
13	10:01:27.01 10:01:29.03 02.02	Tajuatteko mitä se tietää?
14	10:01:29.06 10:01:32.05 02.24	Ei enää kahviläikkii postikorteissa
15	10:01:32.18 10:01:36.05 03.12	Tule katsomaan, kun uudet naapurit muuttaa
16	10:01:36.12 10:01:40.12 04.00	Paras taas lukita ovet yöksi. - Älä hupsi
17	10:01:44.20 10:01:48.24 04.04	Vai Chevrolet? Ruotsalainen ei kelpaa